NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXI. ÉVFOLYAM. 1900. MÁJUS. V. FÜZET.

ÚJ PÁLYÁK NŐK SZÁMÁRA.

(Kertészkedés.) *

Egy orosz közmondás azt tartja: «Ha meg akarod tudni, *ki* vagy, boszantsd szomszédodat, az neked megmondja.» Ily merész eljárást senkinek sem mernék ajánlani. Jó az Oroszországban, a hol egynémely dolgokban még elég patriarchális a felfogás, minálunk már nem felelne meg. Mert vagy azt mondanók: «A szomszéd ma egy kissé mintha ideges lett volna, vagy tekintettel a társadalmi állásunkra, kénytelenek volnánk szegény szomszédunkat becsületsértésért beperelni.

Mivelhogy az elintézetlen ügyek némelykor még évek multán is feltámasztatnak.

Különben is hál' Istennek, nem szorultunk mi a szomszédra, mi magyar nők. Megvannak napi lapjaink, irodalmunk, s ha szomjuhozzuk az igazságot, csak elő kell venni vagy a könyvet, vagy a lapot, sehol sem feledkeztek meg rólunk, ha több nem, egy morzsácska jut nekünk is arra a bizonyos kérdésre, hogy: tulajdonképen kik is vagyunk mi?

Hogy a modern irodalom vádjaiból mennyi igaz és mennyi «suggerálódott» a franczia irodalom túlságosan lelkiismeretes tanulmányozása által, nem kutatom. Hogy azonban a közvélemény vádja rendesen nagyon is fájó helyen érint minket, azt merem állitani.

Mivel vádolnak minket? Sok mindennel, de egyelőre egyet kivánok tárgyalni, a legfontosabbat, t. i. azt, hogy a magyar nő nem érdeklődik a nemzetgazdaság iránt. Még pedig azon egyszerű

* Lásd e tárgyban György Aladár czikkét a Nemz. Nőnev. XI. évf. 10. füz.

oknál fogva nem teszi, mert fogalma sincs róla, hogy olyan is van, vagy ha emlegetni hallja, oly nagy tudományként emlegetik, hogy megszeppen tőle, s ha egy arra vonatkozó kérdést koczkáztat, az illetőtől egy szánalmas mosolyt nyer válaszul, a mit megtoldanak egy vigasztaló megjegyzéssel: «Fiam, azt nem asszonyi észnek kezdték», vagy: «nagyságos stb. asszonyom! Kár volna bájos homlokát az ilyen unalomfészkeken összeránczolni stb. stb. stb», a kit variácziók érdekelnek, nézze meg a Pesti Művelt Társalgót, a hol erről bizton van egy külön fejezet.

A sváb paraszt sem gyanítja a nemzetgazdaságtan létezését, de ösztönszerűen sejti, hogy a hány száj eszik egy háznál, annyi pár kéznek kellene annál a háznál is dolgoznia, igen helyesen feleségét is belevéve e számba. Tisztában van azzal, hogy ott, a hol az asszony henyél, a férfi hiába dolgozik hajnalhasadtától késő alkonyatig.

Ebben benfoglaltatik azon tapasztalat is, hogy csak az tudja megbecsülni a más szerzeménye értékét, a ki maga is tud szerezni. A kinek egy forint a legkisebb pénz, a mit borravalóba lehet adni, az nem tudja, hogy száz krajczárból áll egy forint és hogy a száz krajczár mindegyikét külön-külön meg kell szerezni. Mert ha tudná, nem dobálna oly könnyelműen.

Nem tudom min mult, de valamin kellett hogy muljon, hogy akkor midőn az új Magyarország teremtődött és épült iskola iskola után, a magyar nőnek a tanügyet kivéve, nem jutott egyebütt is helye. Talán a nőkön mult. A magyar jellemből, minden egyéb gyengéje mellett, mindenkor hiányzott a szűkkeblüség. Nem tudom hinni, hogy bővebb munkakört ne adtak volna a nőnek, ha a nő azt megkivánta volna.

Vagy talán a Murányi Vénuszok, a Dobó Katiczák, a Rozgonyi Ciczellék zavarták volna meg a magyar nők józan eszét, hogy azt gondolták volna: aut Cæsar, aut nihil? — Azt gondolták volna: ha hősnők nem lehettünk, mit nekünk a mindennapi kenyér? Ha babérokat nem arathattunk, veteménynyel nem törődünk?

Pedig a vetemény mindennap kell s minden fillér, a mi

ezért külföldre megy, valakinek a mulasztását jelenti nemzetével szemben — míg az a fillér a mi külföldre megy babérért, legyen bár azon babér a savanyú burgonyába szánva vagy a művésznő homloka megkoszorúzására, az az egyetlen fillér a mit a külföldtől nem sajnálok.

Ime, itt vagyunk tárgyunknál! nagyon sajnálom, hogy oly kevés nő érdeklődik a statisztika iránt, pedig oly tanulságosak azok a statisztikai füzetek és számcsoportjaiban annyi néma szemrehányás, annyi keserű vád rejlik annak a ki nem hunyja be szemét, midőn olyat lát, a mitől irtózik.

Talán még a statisztikával sem kellene behatóbban foglalkoznunk, elég ha elmegyünk a vásárcsarnokba almát vásárolni. Egymás mellett két kosár, mind a kettő teli almával. Az egyiknek kilója 18 krajczár, a másiknak *darabja* ugyanannyi. Az első zamatos magyar alma, a másik czukrosvíz izű tiroli.

És mégis ez árkülömbség? Mi ennek az oka?

A tiroli embernek szűken lévén mérve a földje s bővebben a családja, kénytelen minden gondját e föld darabjának szentelni, mert különben éhezik mind családostól. Másodszor: tudja, hogy csak úgy veszik meg portékáját, ha úgy csomagolja a hogy a közönség akarja. Tehát zamatnélküli almáját míg a fán van gondozza, azt leszedvén úgy csomagolja, oly nagyságú ládákba rakja, a hogy a közönség megszokta és megkivánja. És eként a tiroli a kétszeres fáradságért a százszoros árt éri el.

Hogy ér rá a tiroli parasztember ennyi fáradságra? Csak úgy, hogy neje, gyermekei minden munkájában segítik. De nemcsak a földmives osztály foglalkozik a gyümölcsészettel, foglalkozik az úri birtokos osztály, éppen oly pontosan, éppen oly figyelmesen és ép oly kitünő eredménynyel. A következmény az, hogy a tiroli gyümölcs még a világhirű franczia gyümölcscsel is eredményesen sikra szál és elhódítja az elől egyik piaczot a másik után.

Előfordul ugyan itt-ott, hogy tiroli gyümölcsöt árulnak franczia czégér alatt, de franczia, azaz nagy árakon, a mi csak a nemzetiségi büszkeség szempontjából fontos, de nem érinti a nemzetgazdaságilag oly fontos garas kérdését, mert az Tirolba

vándorol a franczia czégér daczára és ott gyarapítja a szegény tiroli vagyonát.

Mi nálunk Magyarországon is láthatjuk a tiroli czukrosgyümölcs diadalát. A hol még tíz évvel ezelőtt csak franczia czukrosgyümölcsöt árultak, ma a kereskedők maguk ajánlják a tirolit, indokolván azzal, hogy minőségre nem rosszabb a francziánál, csak sokkal olcsóbb.

A mi a tiroliak életrevalósága és a mi — rövidlátásunk mellett szól.

Ismerek sok tehetős, sőt mondhatni gazdag földbirtokost, a ki meg is szerette a földjét, maga gazdálkodik, de nem nősül meg; mert, úgymond: «Kit vegyek el? — Az én társaságom leányai eljönnek ugyan szivesen falura *nyaralni*, (ha nem mehetnek tengeri fürdőre vagy a Svájczba) ha van kulcsárnő, főkertész és számtalan kertészbojtárok, ha Pesten telelhetnek, értvén a telet novembertől április végeig, — de a falusi élet gondjairól, kötelességeiről tudni nem akarnak. Az ilyen udvartartást pedig a jószágom nem bírja. Inkább lemondok a nősülésről, mintsem hogy feleség helyett herczegasszonyt hozzak a házhoz.»

De nemcsak a feleségekkel, már a kertészekkel is úgy vagyunk falun. Magyarországon különösen sok az idegenből ideszakadt kertész, magyar kertészszel, értvén alatta az igazán képzett kertészt, én még nem találkoztam, azonban meglehet, hogy vannak. Gyümölcsészetünkön azonban még az sem segít mindaddig, míg a kertészek csak termelni tudnak, de értékesíteni nem.

Értékesítés alatt értem a gyümölcs minden nemű feldolgozását, a friss gyümölcs értékesítésétől kezdve egészen a különböző gyümölcsízek, befőttek, aszalványok és czukrosgyümölcs gyártásáig. A zöldség és vetemények conserválását is bele értve.

Minderre pedig hivatva volnának a nők.

Mind hangosabban halljuk a panaszt, hogy túlzsúfolva minden női pálya. Miért nem kezdünk új pályákat magunknak? Miért várjuk türelmesen az égi csodát, mikor nekünk fáj az éhség és mi érezzük a bővebb hatáskör szükséges voltát.

S még nem is volna oly hajmeresztően «emanczipált» valami,

ha egy női kertészeti szakiskolát teremtnénk, a hol a középosztály leányai alaposan megtanulhatnák a kertészet minden titkát és a termelt vetemények és a gyümölcs értékesítésének minden módját?

Amerikáról nem is akarok beszélni, ez egyszer még Angliát sem említem, még Dániát, Svéciát sem, pedig volna miért, csak Németországra szorítkozom, mert, hej! hiába csúfolódunk a német alaposságon, van ott még bőven a mit nekünk nem ártana pontról pontra utánozni. Pl. o. a női kertészeti iskolákat.

Charlottenburgban, Berlin mellett állította fel az első ilyen iskolát Heyl kereskedelmi tanácsos neje. Egy évi volt a tanfolyam és főként olyan nők látogatták, a kik maguk is földbirtokosok voltak és belátták hogy kis birtokuknak drága a kertész, a ki csak termelni tud, de értékesíteni nem.

Ha jól emlékszem 1893. nyilt meg dr. Castner Elvira amerikai fogorvosnő kertészeti iskolája Berlin mellett Friedenau-ban. Három holdas telken kezdte az iskola és öt növendékkel. De már az első tanév végén, bár a tanfolyam a hivatásos kertésznők számára kétévi, már előre le volt foglalva mind az öt növendék és sikeres vizsga után mentek mindnyájan biztos állásba.

Pedig nem tréfa dolog az ilyen kertészi iskola. Nem csak abból áll a kertészkedés, hogy zsebbe tett kézzel nézzék a növendékek a napszámosok milyen nehezen ásnak és kapálnak, hanem az úri kisasszonykák első féléve azzal telik el, hogy megtanulnak német alapossággal ásni, kapálni, zsinór után ültetni, gyomlálni — egyszóval a napszámosmunkát végezni, *mert parancsolni csak az tanul meg, a ki előbb megtanult szót fogadni.*

A ki maga nem tudja miként kell valamit *jól* megcsinálni, másnak azt meg nem mutathatja.

A mellett kijut a kisasszonykáknak a theoriából, a könyvből, a tervrajzolásból is. Még a kereskedelmi könyvelésről, levelezésről sem feledkeztek meg, mert bizony nem árt a kertészkisasszonynak ez a tudománya sem a későbbi életben.

És bár az intézet magánintézet volt sokáig és a tulajdonosnőnek a minden kisérlethez szükséges pénzt a két kezével kellett

megkeresni, megtanultak a növendékek gyümölcsöt, főzeléket befőzni, szárítani, conserválni.

Nem csodálom, hogy kapva-kapnak rajtok s hogy minden iskolai év kezdetén előre lefoglalják azokat a kik éppen belépnek és két év mulva nyerhetik el diplomájukat a nagyon is szigoru és lelkiismeretes vizsgáló bizottságtól. Milyen gyönyörüség faluhelyen egy oly kertész, a ki szakmájában kitünő, a ki a mit termel értékesíteni is tudja, a kitől nem kell tartani, hogy unalmában a téli estéket a falusi korcsmában ivással tölti és annak természetes következményeként az első melegágyi főzeléket korcsmárosné ő nagyságának hordja, míg mi pogány irigységtől dagadva kénytelenek vagyunk a pinczében óvatosan eltett, de azért alaposan rossz pudvás kalarábokkal és kelkáposztákkal beérni.

Mily boldogság lehet tavaszszal, legnagyobb munka idején a saját kertjében szerte-széjjel járhatni-kelhetni a nélkül, hogy félnénk főkertészünkre bukkani, a ki a tiz órakor elköltött pálinkáját aluszsza ki, mily gyönyör tölti el szívünket, ha elhajtunk a falusi korcsma mellett és a korcsmárosné ő nagysága sárguló «muskátli»-jait nézve a mi szépen zöldülő jól gondozott virágainkra gondolunk!

És milyen, oh! milyen földöntúli boldogság rejlik ama tudatban, hogy mindez, mindez, a mi eddig pénzünkbe került, ezentúl nemcsak, hogy nekünk ingyért marad, de még tetemes hasznot is hajt. Nemcsak nekünk az egyénnek, de az államnak, a mi édes Magyarországunknak. Annak az országnak, a mit Árpád hadai karddal foglaltak el s karddal tartottak meg. Ma a kard idejét múlta és mi, úgy látszik, a kard csillogásától megvakulva elfelejtettük, hogy a kard is csak vas és szolgálhat nem csak vérontásra, de békés munkára is.

Még egy ideig talán hathatunk békés szomszédjainkra karddal és párduczbőr kaczagánynyal, de félek attól az időtől, a midőn a szomszéd majd azt kérdi: hát a magyar nem élhet meg ellenség nélkül? S ha tatár-török nem akad ellenségnek, enmaga csap fel annak, csakhogy legyen, a ki öli, pusztítja nemzetét és hazáját?

Vagyunk annyian, a kik nem tudunk enmagunkkal mit kezdeni, de vagyunk-e oly gazdagok, hogy békésen nézzük, miként viszik ezer és ezerszámra ki az aranyat az országból az együgyű bolgár parasztok, konyhakertészek ?

A kit érdekli, menjen el őszszel, oly városba, a melynek közelében bolgár kertészek tanyáznak nyáron és győződjék meg szavaim igazságáról. Láthatja, hogy jön be a darócz ruhás bolgár kertész és szedi ki tüszőjéből a kis és nagy bankót és váltja be aranyra a sok papirt, mert künn Dobrudzsában nincsen keletje az osztrák papir- és ezüstpénznek.

A mi tunyaságunkból telel Dobrudzsa szorgalmas népe és a mi bűnünk az, hogy évente, nem is akarom tudni, hány ezer meg ezer magyar vándorol ki Romániába, Amerikába, hogy ott elolá-hosodjék, ott megtanulja tisztelni az orosz czárt.

Mi meg itthon sápítozunk, hogy drága a gyümölcs és a főzelék. Hogyne volna drága, a midőn messze idegenből, tengeren túlról is hozzák, mert a magyar *úr* és nem találja érdemesnek dolgozni.

És így mennek a milliók külföldre és a magyar középosztály leánya unatkozik és vár-vár egy-egy postakiadónői állást, a hol havi 20—25 frtért görnyedhet reggeltől estig iróasztala felett és tölthet ki rubrikázott papirost, míg bele nem hal. Ha kinéz az ablakain, láthatja a természet, hogy int, hogy csalogat, ott volna könnyű kezének jól fizető munkája, ott van a nagy darab mindennapi kenyér, ott az egészség, az öröm ; de úgy látszik, a rubrikás papiros utáni vágyódás erősebb.

Bizony-bizony jobb volna, sürgetnénk és ismét sürgetnénk a női kertészeti iskolák felállítását.

Budapest. *Sulyok Ylda.*

NEVELJÜK A KEDÉLYT.

«A vidámság, jókedv, mondja Jean Paul, azon menny, melynek boltozata alatt minden díszlik, termőfölde és virága ez az erénynek és koszorúja annak.»

Különösen mikor gyermekekkel vagyunk és velük társalgunk, a lehetőségig kerülni kell minden rosszkedvűséget, boszankodást, szeszélyt vagy zsémbeskedést. A rosszkedvű emberrel szemben nincs más fegyverünk mint az, hogy mi is olyanok leszünk, a kedvetlenséget kedvetlenséggel fizetjük. Találkozunk családokkal, melynek minden tagja, még a kis gyermek is, olyan mint egy megbomlott hangszer, általános rossz hanggal. Az ily házakban mintegy titkos harcza dúl valamennyinek egy ellen és viszont. Egynek sem tetszik, mit a másik mível. Mindegyik birálója a másiknak, nagy szerencse, hogy csak birálója. Itt szülők és gyermekek közt gyengédség, nyájasság, előzékenység, mely a házi boldogságnak oly felséges bájt kölcsönöz, nem létezik. Az emberek egymást kémlelgetik, mindent másképen magyaráznak, prédikálnak, leczkéztetnek úgy, hogy vele unalmat szereznek, nem gondolják meg azt, hogy e hangulat által elvész a gyermeknél a jó, a barátság, a szivesség és a finomabb érzés. Az ember idegenné, hideggé lesz egymás iránt, a gyermekek bizalmatlanok nevelőikhez, félnek, hogy félre fogják őket érteni. Ily családoknál némi rejtélyes, alattomos légkör van, ezeknél a legártatlanabb tett fölött is vihar mutatkozik.

A legjobb indulatú gyermekben is, a kedélynek bizonyos kétértelműsége, a titkolódzásra való hajlandóság támad, sőt kötelességöket sem teljesitik örömest, mert azt tőlük kedvetlen, zsémbes hangon követelik. Mikor a gyermekeknek ajándékot adunk, azt bizonyos nyájassággal és szivélyességgel szoktuk tenni, hogy így ez által az

ajándék becsét emeljük és azt előttük annál kedvesebbé tegyük. Ily alakban kell a gyermekeknek az erkölcsi oktatást is adni, mert csak így van jó hatással a kedélyre. A legderekabb szabályok elvesztik erejüket, ha nem helyes módon adatnak elő, nem hatnak a szívre, mert nem látszanak a szívből jönni. Ne feledjük, hogy épen a gyermekek azok, kik természeti érzésüknél fogva jól megfejtik azt, mi volt — csak szó és betű, vagy az érzés melege által — kimondva. Figyeljük csak meg, hogy a gyermekek miként igyekszenek a jármot könnyíteni? Hizelegnek, így óhajtják nevelőiket megnyerni, míg másfelől hátuk mögött mindennemű megvetést és gúnyt mutatnak irántuk.

Hogy milyen nevelés ez, a fölött jelenleg nem hozok birálatot, — de hogy ilyen nevelés naponta látható, az bizonyos. Majd mindenütt ott látjuk, hol a nevelést zsémbes, öreg (vagy fiatal) gouvernantok, vagy kedvetlen anyák által intézik. Mivel immár az öregség is szereti a czirógatást és hizelgést, ravasz gyermekek e gyengeségeket könnyen hasznukra fordítják és gyakran a már kifáradt nevelők fölött némi varázshatalommal uralkodnak. Valódi, jó nevelésnél, hol annak egész szép műve mesterkéletlenül, elfogulatlanúl és vidám kedvvel eszközöltetik, hol egymást megértik, hol a gyermekekből ember fölötti alakokat képezni nem akarnak, ott elmarad a kétértelműség, tettetés, ott a gyermekek ismerik kötelességöket, a kedvetlenség ki van zárva, nem különben a képmutatás, szomorú következményeivel együtt.

Ezt tudva, az anyák és nevelők szent kötelessége leányaikat, növendékeiket a szeszély, a kedvetlenség lelki betegségétől — mely oly sok ezer család boldogságát semmivé teszi, — megőrizni. Ne adjunk példát a könnyen ingerelhető és pityergő kedélyre, általában ne különczködjünk. Ha a rossz szeszély meglep bennünket, kényszerítsük és szedjük össze magunkat, hogy nyugodtság, önuralkodás lépjen előtérbe. Tudjuk, hogy a gyermekek, főképen a leányok, igen könnyen szoktak hasonló alakot ölteni, minden különös ok nélkül csupán fejességből rosszkedvűeknek, megbántottaknak látszanak, minden ok nélkül duzzognak, mogorva arczot csinálnak, hidegen felelnek, gúnyosan mosolyognak, — tehát talá-

lunk gyermekeket, kik mindenben szeszélyes anyjukhoz vagy nevelőikhez hasonlítanak.

Fájdalom, a kedély e kellemetlen mása az egész életen át, mint valami rossz szokás folyvást tart, gyakran már azért is, mert az illető kedvét találja benne, sőt általa tetszeni is akar és a rossz kedvet mintegy az uralkodás-vágy kényelmes eszköze gyanánt tekinti. És mi ennek a következménye? Szilaj természetű, durva férfiak a házi-asszony komorkórsága által szelidek, engedékenyek és béketürők lesznek, — csak szeretetreméltóbbak nem, mert a kényszerűség visszatetsző alakot teremtett. Ime látjuk, hogy a nők kedvetlensége helytelen nevelés eredménye, mit a leányok magukkal visznek a házasságba. Úgy, úgy, sok ezer férfi ölel nyájas menyasszonyában egy gyöngéd képmutatót, ki rövid idő mulva az szeszélyes jellem fullánkjaival fog hatni.

Ezért komolyságot, szivességgel párosítva, neveljük a kedélyt. E nevelésbeli komolyság csak egy állandó irányt és egy meghatározott czélt tart szem előtt és mindig tudja, mit akar. Egyedül ez vezet a jóra, gyakorolja az önmegtagadás erkölcsi erejét és képezi a jellemet és a kedélyt. Csak ez által nyeri meg a szülő, nevelő a gyermek tiszteletét és szeretetét, melyre nagy szükségünk van, hogy a gyermek kedélyét alakíthassuk.

Hogy a kedély nevelésében a komolyság és a józan szigor a növendéket inkább erősíti, mint a lágy engedékenység, világos dolog, mert erő csak ott képződik, hol ellenállás történik, a legfeszültebb ellenállás pedig ott van, hol az ember engedelmeskedik, azaz: hol hajlandóságain erőt vesz, azokat egy fensőbb akaratnak veti alá. Ezzel azonban nem azt értem, hogy a régi nevelési irányt újra hozzuk be, — nem, — csak bölcs szigorúság legyen előttünk a czél. És ezt ott találjuk fel, hol a szülő, nevelő keveset parancsol és tilt, hol soha egy igéret, egy fenyítés is betöltetlen nem marad, hol nem a szeszély, nem az önkény uralkodik, hanem, hol az egész nevelési eljárás legkisebb tette meggondoláson alapszik, úgy hogy, ha csak lehet, a gyermek minden nyilatkozatot, minden intézkedést a törvény vagy kényszerűség szózataként tiszteljen. Bölcsnek mondom e szigorúságot, melynél soha sem legyen lát-

ható a hideg keménység, hanem csak oly következetesség, mely mindig a már egyszer helyeseknek megismert elvek szerint cselekszik. Következetesség legyen a jó nevelés koronája, mert az a szülő vagy nevelő, ki néha ezt, majd azt akarja, ki a gyermeket ma más szemmel nézi, mint tegnap, ki ma olyant megenged, mit tegnap megtagadott: az csak szeszélyes teremtéseket fog képezni, gyenge jelleműt, semmit mondó kedélylyel. Tehát szülők, nevelők eljárása nagyon lényeges dolog, oly annyira fontos, hogy merem állítani, hogy téves elvek következetesen alkalmazása, helyesebb, mint a legszebb föltételek következetlenséggel körülvéve, és ebből levonhatjuk, hogy kedélyt, csak kedélyes vezetők tudják formálni.

A kedély ápolása és alakításához szükséges komolyság, szigor és következetességgel a szeretetnek is kell párosulnia, e szeretet gyengéddé teszi mindazt, mi következetességünkben ijesztőnek tünik fel. A szeretet a türelmetlenséget, haragot és hevességet legyőzni van hivatva és mindenütt a jóság, rokonérzet és szelidség képében tünik fel. E szeretet minden büntetést lágyít, minden szenvedést, mely a javulás kedvéért rendeltetett, benső, szánakozó részvét által megédesít; neki kell a szülőt, nevelőt oly baráttá változtatni, kik a serdülő leány jó szívét birtokukba veszik; a szeretetnek azt a meggyőződést kell teremteni, hogy az a gyermek lássa, érezze, hogy mindaz, mi vele történik, még maga a fenyíték is, nem egyéb a leggyöngédebb szeretetnél. E szeretet jól nevelt, derült és őszinte leányokat nevel a nemzetnek, kik rendszerint férjhez menetelük után is olyanok maradnak; fáradalmaik és gondjaikat elszántsággal viselik, minden szeszélynek ellenségei s ugyanezért gyermekeiknek is értelmes nevelői.

Budapest. *Décsei Janka.*

A NŐKÉRDÉS EREDETE ÉS OKA.

(Ketelhodt Luiza czikke után.)

A nőkérdés eredetéről az emberek nagyon sokféleképen nyilatkoznak s legujabban az a legelterjedtebb felfogás, hogy gyökere a franczia forradalomból indúl ki s az egész iránya forradalmi. Egyesek az egész mozgalmat nem tekintik egyébnek, mint jövedelmi, házassági vagy önfentartási kérdésnek. Mások ismét a mai modern nevelésben keresik az okot s a férfiúi nemmel való versenyzési vágynak tartják az úgynevezett nőemanczipácziót. Az utóbbiak persze a nőiességgel meg nem egyező szabadság sőt mondhatni kicsapongási vágynak tekintik az egészet. Igazán annyi féle véleménynyel találkozunk, hogy még a kik őszintén érdeklődnek is a dolog iránt, csak zavaros fogalmat alkothatnak maguknak róla.

A kik magukat jó kereszténynyeknek tartják, úgy vélik, hogy a nők egyenlőségi igényei egyenesen az isteni világrend felforgatása ellen irányul. Elitélni és üldözni őket tehát szent kötelesség, annyival is inkább, mert előbb-utóbb a szociáldemokráczia karjaiba vitetik magokat s ott majd végleg megsemmisülnek.

E sötét jövendölések közepette, úgy érezzük magunkat, mintha egy labirintba volnánk taszítva, és nincs senki, a ki vezetőnkül szegődnék. Pedig nem ártana, ha végre akadna valaki, a ki megmutassa a helyes útat, a melyen a nőkérdésről gondolkozva haladhatnánk, mielőtt elítélőleg nyilatkoznánk róla. Ez az út mindenkinek, a nőknek éppen úgy, mint a férfiaknak ajánlatos, de különösen azoknak, a kik a nőkérdés egy-egy ágával úgy foglalkoznak, mintha az az egész kérdés megoldása lenne. Nem veszik

észre, hogy ezek egészen helyi vagy egyéni természetű kérdések s az egészszel csak részben van érdekközösségük.

A férjhezmenés, önfentartás vagy szellemi kiképzés kérdését külön-külön nem tekinthetjük a nőkérdés lényegének. Ezek különböző jelenségek, a melyek már következményei az előzményeknek. A nőkérdés okai sokkal mélyebben fekvő dolgok s a világért sem öntudatosan és szándékosan felszínre vetett társadalmi problemák. Sokkal mélyebb értékű jelenséggel állunk itt szemben, mintha csupán egy bizonyos kör érdekeinek megfelelő változásról volna szó. A nőkérdés lényege nincsen összefüggésben az emberi társadalmi rend változékony intézményeivel, hanem követi a természet örök törvényét.

A nőkérdés egy lépés az ember szellemi fejlődésében. Létrejött és kifejlődött az élet törvényei szerint, melyek az organizált természet egész nagyságát alkotják és kormányozzák.

Az ember, a legtökéletesebb teremtménye a szerves természetnek, él és ezért nem tud egy bizonyos elért fokon megállani, hanem tovább kell haladnia és fejlődnie. Ez a törvény inkább vonatkozik a szellemi, mint a testi életre. Ezt az állítást bizonyítja egyrészt az ismeretek rohamos fejlődése és a természet erőinek kihasználása, melyek az életviszonyokat nemzedékről-nemzedékre megváltoztatják; másrészt a fajok állandósága, a melyek bélyege a történelem előtti idők óta változatlanúl megmaradtak.

Az ember fejlődésének előrehaladása testileg véve számtani, szellemi tekintetben azonban mértani fokozatossággal történik. Az előbbit alig veszszük észre, míg az utóbbit szemlélhetjük s tapasztalhatjuk túlnyomó erejét.

Az «ember» azonban nem csak a férfi, vagy csak a nő, hanem férfi és nő együttvéve. — Csak akkor, ha a haladás mind a két nemre lehetséges; akkor fogja az emberiség egy magasabb fokát, vagyis fejlődésének tökéletesedését elérni. Ezt a fokot elérni pedig, az emberiség földi czélja.

Hogy ha mi tehát a nőkérdést az emberiség szellemi előrehaladásának nevezzük, az életfolyamat ismertető jeleire, öntevékenységre és gyarapodásra is kell benne találnunk.

Minden élet kezdete a homályban van, észrevétlen és felismerhetlen önmaga előtt is, az első életjelenségekből még egyáltalában nem következtethetjük a leendő eredményt. Ha ez áll az anyagi életről, a melyet folytonosan megfigyelnek és kutatnak s a kutatónak még is megoldatlan talány marad, úgy még inkább áll ez a szellemi életre, a melyet mi működésben látunk, de kezdete ki nem puhatolható titokzatosságban vész el. Létezik, többet nem tudunk róla; az egyedüli, a mit e csodaszerű tény megvilágosítására felhozhatunk, hogy a fejlődés lehetősége megvolt és megindúlt egyszer önmagától, észrevétlenül és öntudatlanul. Mi csak az új élet megnyílvánulását konstatálhatjuk.

Az embernek van szellemi élete és fejlődése; legfőképen ez különbözteti meg az állattól. Sőt azt is tapasztalhatjuk, hogy az ember szelleme annyi féle irányban fejlődhetik, a mennyi út és tér erre nyilik előtte. Meg kellett tehát benne lenni annak a fejlődési iránynak is, a melyet mi a mai korban tisztán felismerhető alakjában, *nőkérdésnek* nevezünk.

Ki mondhatja meg, hogy mikor kezdődött? Melyek voltak az első jelei életének? — Senki sem tudja. Mint nőkérdés lép a szemünk elé, mert eljött a maga ideje. A mi ezelőtt volt, a homályban veszett el, az élet titka maradt. Fejlődésének alapja a szükség, oka az önmunkásság.

Ha a nőkérdés az ember szellemi fejlődésének szükségszerű folyamata, úgy a gyarapodás feltételeit is fel kell benne találnunk.

Igen felületes és szegényes állítást koczkáztatnánk meg, ha a nőkérdés meglepően gyors elterjedésére utalnánk, mint a gyarapodás bizonyítékára. Hasonlít ez ma az áradathoz, hol a víz nagy területet önt el, de azért sekély marad. — A mi álláspontunk magasabb. A gyarapodás összetétele az igazság egyes pontjainak megismerése által olyan tudásnak, a milyen azelőtt nem volt.

Szembeötlő módon gyarapodott így a nőkérdés is. Azok a felmerülő egyes jelenségek, melyek a tömeg itéletét összezavarják, végeredményökben mind egy olyan czélra törekszenek, a milyenről ezelőtt nem volt tiszta fogalmunk.

A kérdéseket maga az idő érlelte meg, pl. gazdasági szempontból a nő megélhetésével kellett foglalkozni, mert mindenki beismerte, hogy az életviszonyaink e tekintetben nincsenek összhangban a társadalom ujabb átalakulásával. Az életviszonyok szerint mindig új meg új képét látjuk a női életnek s más és más fogalmat nyerünk a kérdésről. A kik nem mennek férjhez, azoknak a nőkérdésből házasság, a munkásnőknek bérkérdés lesz. De minden ilyen látszólag külön álló ága a kérdésnek hozzátartozik a törzshöz és mindegyik egyesül egy közös pontban, t. i. a nő jogi helyzetében.

A nőkérdésnek úgy az anyagi, mint az erkölcsi fejlődésében ez a legfontosabb.

Ez alapon tárgytalanná válik az a felfogás, mintha a nőkérdés a keresztény vallással volna összefüggésben. A kettő között semmiféle érintkezési pontot sem fedezhetünk fel. A nőkérdés a világ minden részét mozgásba hozza, és minden vallásban érvényesül. — A hinduk ellenzik az özvegyek elégetését, a kinai császárné európai nőket fogad, és az egyiptomi herczegnő, Marb Ham. öt órai teát ad és erre minden miniszter és külföldi követ meghívást kap. Ez is csak mind női kérdés, mert szakítanak a régi hagyományokkal. Pedig ezek szent hagyományok, kiegészítő részei minden vallásnak, mely az ősi állapotokat teremtette és fentartotta. Az ő idejük lejárt, elsülyednek az enyészetbe. De a mi isteni igazság egy vallásban van, az ilyen változásoktól érintetlen marad. E hagyományok, a melyekre ráköltötték a vallásos jelleget is, mindinkább merevebbekké váltak és mind azt czélozták, hogy határtalan uralmat biztosítsanak a férfinak a nő felett, azaz általános emberi jogokat csupán a férfiui jogokká ferdítsenek.

A nőkérdés áthullámzik az ilyen hagyományon, mint minden egyéb akadályon, mert az emberi közösségnek természetes alapfeltétele az emberi jog is, a nő kérdésnek ezt kell kikűzdenie. Minél mélyebb gyökeret ver ez a meggyőződés, annál erősebb lesz a nőkérdés alapja, és annál inkább jelezni fogja az emberi szellem előrehaladását.

Világosan gondolkozó egyén különbséget tud tenni az elő-

itélet és itélet között; az ő tiszta tudása a dolgokat igazi belső értékök és lényegök szerint látja. Az előitéletes nem gondolkozik, hanem belenyugszik abba, a mi neki elfogadhatónak látszik, a nélkül, hogy meggyőződést vagy tudást szerezne magának. Gondolkozni azonban, különösen tárgyilagosan nagyon nehéz, sokaknak túlnehéz munka.

Különösen kevés a mélyen és világosan gondolkozó fej. Emberi jogok fogalmáról eddig csak a férfiak gondolkoztak s azt úgy fogták föl, mint csupán őket megillető jogot, de hogy ez a fogalom a nőkre is kiterjeszthető ugyanolyan mértékben, azt nem látták be. A nőknek is a női jogok fogalma eleinte csak a messze távolban derengett, a legtöbb nő csak kötelességekről tudott, a melyek legfőbbje úgy hangzott, hogy «a nő alárendeltje a férfinak». — Valamin gondolkozni és elmélkedni nem tanultak meg, mert nincsenek is rákényszerítve, a legtöbb nő nem is akar ezzel foglalkozni, tehát igen kis kontingensét alkotják a komoly gondolkozóknak, de ezekre aztán nagyon ráillenek Göthe szavai: «Mindig erény a kisebbséghez tartozni». Ez állítás igazságát maga a természet törvénye is bizonyítja, mely általánosságban szintén a mennyiség fölé helyezi a minőséget.

Az élet ismertető jelei: önmunkásság, fejlődés és minőségre való törekvés feltalálhatók a nőkérdésben. tehát úgy tekinthetjük, mint az emberiség szellemi előrehaladását. Felmerüléséhez nem volt szükség a franczia forradalomra, vagy más erőszakosan fellépő eseményre, hanem megjelent, mert jönnie kellett, mert fejlődésének csiráit az Alkotó az emberiségbe helyezte, és a maga idejében kikelésre ösztönözte.

A természet megváltozhatatlan törvényeknek van alá vetve, minden mellőzése, vagy szándékos akadályoztatása ezek természetes előrehaladásának csak az akadályozó kárát vonják maguk után. Kerüljük tehát az olyan képtelen állításokat, mint pl., «hogy a nők törekvései Isten rendelései ellen irányúlnak», továbbá «hogy a nők természetes hivatásuktól vonatnak el.»

Tehát természetes fejlődés, keletkezés volt a magva a nőkérdésnek, mely egyformán tartozik a férfiakra úgy, mint a nőkre.

Miért nem látszik azonban az egész emberiség kérdésének, hanem majdnem kizárólag csak a nők ügyének? — Mert, mint már fentebb is kifejtettük, csak az emberiség egyik felének, a férfiaknak vannak jogaik, ez a felfogás van szembe állítva a nő jogi álláspontjával.

A jog eszméjének egész nagysága éppen ebben az ellentétben tünik fel. Az egyik fél nemcsak igaztalan, de igazságtalan, erőszakos és hatalmával folytonosan visszaél, a másik fél teljesen elnyomott, védtelen és tehetetlen. Minden törvény alapja a jog, rendezett államban legalább elvben mindenkinek el kell ismerni az egyéni jogát. Az egyén csak a törvények útján juthat a maga jogaihoz; a jog elismerése nélkül erőszak uralkodik. Az egyén önállósága is, a mely minden törvény előtt, mint kifolyása a személyes akaratnak egészen eredeti ősi természetes jogot ad, olyan birtok, melynek elismerése megmérhetetlen fontosságú minden emberre nézve, és ezért mindenki maga felelős

Hogy az ember akarata a jog előtt meghajlott, annak indító okát is az önfentartási ösztön, önszeretet és felebaráti szeretetben kereshetjük, mert mindenkinek csak előnyére válik, ha mások jogait tiszteletben tartja, vagyis csak úgy tarthatja meg a magáét is. Az önszeretet különben is természetes feltétele az önfentartásnak, tehát ezt isteni parancsolatnak kell tekinteni; a felebaráti szeretet azonban kiemelkedő gondolata a kereszténységnek. A kereszténység a felebaráti szeretet elvét az önszeretet mellé helyezi és ezzel amazt is isteni parancsolattá teszi, azért, hogy az örök élet, az elgondolható legmagasabb üdv, megnyerhető legyen. Olyan mozgalom tehát, melynek kezdete és vége a jogban összpontosul, nem lehet kereszténységellenes.

Nagyon jellemző, hogy ez az eszme «emberi jog» semmiféle megkülönböztetést nem tartalmaz a nemek jogai közt; ez is bizonyítja isteni eredetét. A teremtésben nem létezik olyan féle megkülönböztetés a férfi és női lényeknél, mely az egyik előnyét a másik fölé helyezze, «az ember tehát ember».

Még a bibliának az az állítása, hogy a nő a férfi oldalbordájából teremtetett, sem jelent egyebet, minthogy mind a két nem

ugyanazon egy test és lélekből való. Még a két nem különbözősége sem bizonyítja, hogy az egyik a másiknál kisebb értékű, hiszen magában egyik sem tarthatja fenn az emberi nemet. Minőségi különbözet szellemi téren, a mi a férfit okvetlen a nő fölé emelné, nem létezik, következőleg tehát erre alapítandó előjogai sincsenek egyik nemnek sem. Ennek daczára eleitől fogva, egyoldalú módon, csak a férfitól követeltek szellemi fejlődést, a nőét korlátozták és elnyomták, és még ma is határozottan gátolják a nőt szellemi kiképeztetésében.

Eredetileg a férfi életmódjához nagyobb testi erő kellett, korlátlan hatalomra, és tágabb körű tapasztalatokra volt szüksége: míg a nő finomabb és gyöngédebb szervezete, de meg különösen az anyaság miatt kénytelen volt egészen más életmódot folytatni. Ezenkívül is voltak oltalomra szorult nők, gyermekek, öregek és betegek, az utóbbiak mind a két nemből, a kik a férfi segítségére voltak utalva, és ez a magyarázata a férfi külső felsőbbségének, mintha természetes, jogos igénye volna rá.

Attól az időtől fogva azonban, mikor a férfi ezt a felsőbbséget belsőleg is érvényre juttatja, mikor ő a nő munkájában és életpályáján, a hol nincs semmi tapasztalata, mértékadó befolyást erőszakol ki, olyan fordulat áll be, a mi az emberiség egyenletes fejlődését akadályozza. Felidézi azt a veszedelmes tévedést is, hogy az idő és a kor minden vívmánya, akár a szellemi, akár az anyagi téren, csak a férfi számára létezik, és ez a felfogás igazságtalansággá válik olyan mértékben, a mennyire a férfi magát a nő fölébe helyezi. Abban az időben, midőn a könyvnyomtatást feltalálták, a női nem még a legszükségesebb ismereteket sem szerezhette meg. Maga Luther így panaszkodik: «a leánykák után egy iskolamester sem kérdezősködik», továbbá ezt mondja: «Isten akarja, hogy minden városnak legyen leányiskolája is . . .», és ma, 300 évvel később a női nem még mindig harczol természetes előrehaladásáért, a tanulásért és az összes tudás végczéljáért, t. i. az ismeretek felhasználásáért! . . . Daczára annak, hogy minden időben voltak kiváló szellemű és tudományu nők, a kik eléggé bizonyitották a női nem szellemi tehetségeit.

De nem csupán csak a szellemi kiképzésre terjed ki az egyoldaluság, hanem a testi fejlődésre is, mert a helyett, hogy a különben is gyöngébb nőt erősítették volna, mint az ifjakat erősítik a mezőn és erdőn szabad mozgással, játékkal, mindenféle testgyakorlatokkal, az időjáráshoz való edzéssel és stb.; a nőt, a nyomorult elkoptatott ürügy alatt, hogy nőiességét kell megóvni, valóságos kényszerzubbonyba szorították, hadd legyen gyenge, hogy a férfi annál erősebb legyen. Szomorú következménye ennek az a komoly veszedelem, a mi most az emberiség egészségét fenyegeti. Így őrzik az emberek a természet szent törvényeit!

Látjuk, hogy a férfi külső körülmények miatt jutott a hatalom birtokába, az emberiségben elfoglalt helyzetéről azonban megfeledkezett és feltolta magát az emberiség urának. Látjuk azt is, hogy hatalmával visszaél, a mennyiben a nő felett annak kárára és hátrányára uralkodik, gyámoskodik rajta, szellemi, testi és anyagi javak megszerzésében akadályozza. Igen, ez a szomorú önmegfeledkezés még tovább is megy, tagadja még azt is, hogy a nő is ember. Különbséget tesznek a férfi és női lény között, mert a nőnek csak mint ilyennek van értéke és haszna. Az emberiség eszméjének, a férfi és nő egymásközti viszonyának balértelmezése és az ebből kifolyó hatalmi visszaélések fosztották meg jogaiktól az emberiség egyik felét, ebből következett a nő emberi jogainak elnyomása.

Ez az egyoldalú fejlődése az emberiségnek az egyensúly felbomlására vezetett, olyan állapot következett be, a mely természetellenes, ennélfogva tarthatatlan. A természet törvényeinek megváltoztatására az embernek nincsen hatalma, és ha az ember mégis beleavatkozik, úgy a természet megboszulja magát. A természet rendje felzúdul az akadályoztatására és az ember rendelkezésére nem álló erőivel legyőzi az ellenében működőket, mindaddig, míg az egyensúly ismét helyre nem áll.

Ez erőknek köszönhető, hogy a szellem, az általános haladást követve, a női emberi lényekben is tovább képződött, daczára a sok sanyargatásnak, a mit amaz elv kedvéért vittek véghez, hogy a nő alábbvalóságát és szellemi értéktelenségét prédikálhassák, a

mi semmivel, éppen semmivel sem támogatható. És lépésről-lépésre hatol be a nő a tőle eddig szükkeblüen elzárt tudomány csarnokába, még ha az egész világ tudósai és tanárai is ellene szegülnének. Lépésről-lépésre vívja ki gazdasági téren is a maga helyét és kiterjeszti tevékenységi körét; mindig szélesebb látókörrel feszíti szét az előítéletek bilincseit, melyek őt lélekben és testben megnyomorították, ürügyül adva, hogy ők a nőt egyedüli hivatásának, az anyaságnak akarják szentelni és éppen azokat, a kik az élet sokféle feladatai között ennek is meg akartak felelni, erre a hivatásra tették a legképtelenebbé.

Mindennél világosabban beszél a keleti nő törekvése az emberi természet egyenlőségre való törekvése mellett. Az életviszonyok itt is tarthatatlanokká váltak, mert a nő igaztalan elnyomása a köz és nyilvános életben az isteni igazság ellen szól, ellenkezik az emberiség természet adta jogaival és törvényeivel, csak az egyenlőségben van meg az isteni igazság.

Ha az emberiségnek csak egy részét fosztjuk is meg jogaitól, elveszszük tőle legbecsesebb kincsét. Minden embert úgy kell felnevelni, hogy jog érzése teljesen ki legyen fejlődve, mert a törvény, mint a jog alkalmazása, mindenkit egyformán felelősségre vonhat. A nőt, daczára elvitázhatatlan emberi jogainak, nagyon hiányosan és hanyagul nevelik az emberi társadalom jogainak felfogására, maguk a törvények sem részesítik az emberiség női felét kellő igazságban s mégis teljes felelősséget és kötelesség érzetet rónak rá a büntető törvények, az egyenlőségről tehát itt szó sem lehet, és az igazság teljes fényét a nő jogainak megvonása elsötétíti, lehetetlenné teszi.

Mind a két fél megsértette magát a jog eszméjét, mert a férfi hatalmának alapját visszaélései, a nőnek hibásan felfogott türelme teremtette meg ezt az állapotot, mely az egész emberiségre nézve elviselhetetlen. Mert az emberiség, férfi és nő együtt; ha csak az egyik felét részesítjük testünknek táplálékban és gondozásban, a másik fele okvetlenül elsatnyul s végül az egész test elpusztul. Ezt be kell látni az emberiségnek s teljes egyenlőségben kell részesíteni a nőt is, meg kell neki adni az egyéni jogait, hadd ren-

delkezzék önmagával függetlenül. Nem keresztény ellenes és őrültség ez a követelés, csak ez állíthatja helyre az emberiség megzavart egyensúlyát és csak ez a lépés biztosítja itt a földön az emberiség tovább haladását és fejlődését.

De ezt a haladást nem a férfinak kell magának eszközölni, hanem a férfinek és nőnek együtt. A törvényeket kell először is ennek a nagy lépésnek az érdekében újjá alkotni s ebben a munkában, mind a két fél közös érdekében, a férfinek és nőnek egyesülni kell.

A komolyan gondolkozó férfiak és nők kisebbsége a csupán egyoldalulag férfiak által hozott törvényekben veszedelmes tévedést lát, és ennek tulajdonítják a kor szomorú állapotát; e mellett a természet rendjének mellőzését, vagyis számba nem vevését konstatálják. A bekövetkezett hátrány csakis az emberiségé, mert a természet rendje állandó marad mindig. Ugyanez a kisebbség rájött és rámutatott a javulás utjára is, és a nőkérdés egyetlen és legfőbb czéljául a nők emberi jogainak kiküzdéséttűzte ki s kötelességökké tette, hogy a törvényhozásban is részt vegyenek.

Csak akkor, ha ez az elv feltétlen elfogadásra talál a nőknél és a hatalom nyilvános képviselőinél, kik a miniszteri székekben és a parlamentben ülnek; ha a nőkérdés kisebbségben levő vezetőinek sikerül az a követelése, hogy a női jogok is elismertessenek és a törvényeket az egész ember, férfi és nő fogja közös megegyezéssel javasolni és érvényre emelni; csak akkor fog az emberiség valódi hivatása és haladása ismét egy óriási nagy lépéssel előremenni és csak akkor fogja az ember igazán magán viselni a földi és társadalmi élet legmagasabb ideálját: az igazság alapján kifejlett jogot!

Nagyon komoly munka és törekvés szükséges e czél eléréséhez; gondolkozó lélek, és őszinte szeretete az igazságnak, mert: «tévedéseink mindég vannak, de nemesebb és magasabb ösztöneink lassan-lassan közelebb juttatnak az igazsághoz».

«Azok a bölcsek, a kik tévelygésen keresztül az igazsághoz jutnak, míg a bolondok örökké a tévelygés áldozatai maradnak».

Budapest. *Radnai Jenőné.*

SEGÉLYNYUJTÁS SEBESÜLÉSEKNÉL.*

«Nem oktatom, csak idomítom őket,
Szavak szerint, miket nem értenek,
De értelmük sincs, ezt vagy azt csinálni . . .»

Madách Keplerének nyilatkozata illik a legtöbb előadásra, a melyet orvos tart laikus közönségnek. Remélem, hogy az, a mit az elnökség megtisztelő felszólítására a segélynyujtásról sebesüléseknél e helyen elmondandó leszek, nem fog ugyanilyen beszámítás alá esni. Az itteni művelt közönség sok ide vonatkozó dologról tájékozódva van s a mi neki új, bizonyára meg fogja érteni; mindenesetre pedig nem szavakról, hanem olyan tényekről lesz szó, a melyek az emberi egészség és épség érdekében nagyon is fontosak.

«Életünk minden mozzanatában a tekintély folytonos és észrevétlen befolyása uralkodik érzelmeink, törekvéseink és meggyőződésünk felett. A tekintély a gondolkodásra is gyakorolja befolyását», mondja Balfour «A meggyőződés okairól» irott hires könyvében. Önkéntelenül utánozzuk környezetünket a lakás, ruházat, táplálkozás és egyebekben, holott mindezekről kiki közülünk alkothatna magának önálló itéletet. Mennyivel inkább indul vakon mások után az orvoslásban a laikus, a ki ebben nem is formálhat saját itéletet. És az a különös, hogy az, a ki után indul, nem a szakképzett orvos; hanem mint tekintélynek tanácsát bárkiét elfogadja, a fődolog csak az, hogy a tanács határozottan szóljon. Meg van pedig az a rossz szokása még művelt embernek is, hogy a mi neki valamilyen bajban jót tett, azt másnak is tanácsolja, ha

* A M. D. E. budapesti tan. szakosztályában tartott előadás.

úgy véli, hogy annak ugyanazon baja van. Ezt pedig laikus megitélni soha sem tudja. Innen ered, hogy a jó lélekkel ajánlott jó tanácsnak sokan fizetik meg drágán az árát. Belső bajoknál még hagyján! A gyomor sokat elbír, vagy alig vette be, kiadja az ártalmas gyógyszert. De fogalmuk sincs tisztelt hallgatóimnak arról, hogy mennyi szerencsétlenség esik meg a sebek helytelen kezelésével? Hány száz ember válik évente nyomorékká, mert sebét csudatapaszokkal elrontották, hányan halnak el vérmérgezésben, mert sebüket tisztátlanul kezelték? Az a tapasz vagy kenőcs, a mi jó az egyik fekélyre vagy kelevényre, rossz a másikra. A tiszta sebre pedig nem jó sem egy-, sem másféle kenőcs vagy tapasz. *A tiszta sebre nem kell semmi orvosság.*

Minden élő szervezetben meg van ugyanis a hajlam és többkevesebb képesség arra, hogy ha épségében megsérül, ezt kireparálja. Nagy mértékben meg van tudvalevőleg a növényekben. Letört ágak ujra nőnek, derékban átfürészelt fa ujra kihajt. Alsóbbrendű állatok, ha egyes tagjaikat elvesztik, ujra pótolni képesek, a gyíknak — például — letört farka ujra kinő. Megvan ez a hajlam magasabb rendű állatoknál és az embernél is csak korlátoltabb mérvben. Ezt a hajlamot, mely a szervezetben esett kár helyreállítására van hivatva, «*természetes gyógyhajlam*»-nak nevezik. Ez eszközli a sérülések gyógyulását is. Ebben kell tehát keresni az alapot a sebek gyógyitására és ezt kell szem előtt tartani az első segélynyujtásnál is.

Zuzódás, csonttörés, ficzamodás és rándulás a természettől gyógyul. A csonttörésnél az orvosnak lényegileg csak annyiban kell a természet segitségére lennie, hogy az egymástól többékevésbbé eltávolodott tört csontvégeket az eredeti irányba és helyzetbe hozza, ficzamodásnál a gyógykezelés a ficzamodott végtag helyreillesztésében áll, a többi tulajdonképen magától megy. (Mellesleg megjegyzem, hogy gyermekeknél, mivel a gyermeki szövetek rugalmasságán a külerőszak sokat veszit hatásából, úgy a csonttörés, mint a ficzamodás aránylag igen ritka.) Valamennyi e fajta sérülésnél az első segélynyujtás a sérült rész nyugalomba helyezésével meg van oldva. Csupán egyre hívom fel tisztelt hall-

gatóim figyelmét. Ha a sérültet le kell vetkőztetni, sohasem szabad szem elől téveszteni azt a szabályt, hogy *előbb az ép oldalról húzzuk le a ruhát és azután a sérültről*, mert különben lehuzásnál a ruha a fájós oldalon feszül meg. (Felöltöztetésnél megfordítva előbb a sérült és azután az ép oldalra adjuk a ruhanemüt.)

*

Mi az oka, hogy az említett sérülések maguktól gyógyulnak legtöbbször olyanoknál is, kik orvosi segélyt igénybe sem vesznek, például vadembereknél, állatoknál («ebcsont összeforr»)? Egyszerűen az, hogy a sérült helyet sértetlen bőr fedi és ez megvédi ártalmas külső befolyásoktól.

Egészen mások a viszonyok akkor, ha a testet fedő bőr is megsérül. Az ilyen sérülést *seb*nek nevezzük. A seb nyilt kapu számtalan külső ártalom részére és a legkisebbik seb is elég tág arra, hogy rajta halálos veszedelem is beférkőzzék.

A zúzódás, rándulás gyakori ugyan gyermekeknél, de legtöbbször magától gyógyul, csonttörés, ficzamodás gyermekeknél ritkán fordul elő és előbb-utóbb orvosi kezelés alá kerül, és a sérült nem vallja kárát, ha az első segélynyujtás nem is volt megfelelő. Nem ezek, hanem a jelentéktelennek látszó sérülés, a mely játék közben történik a gyermeken, a mit egy lepattant phosphoros gyufa mérge, a kézbe hatolt rozsdás irótoll okoz, nyujt alkalmat veszedelemre, a mely sokkal gyakrabban bekövetkezik, semmint tisztelt hallgatóim képzelik. Mihelyt az ép bőr, a mely mint említém, védelmet nyujt a bőralatti sebzéseknek, megnyilt, kiszámithatlan a veszély, a mely a nyilt seb útján a szervezetet fenyegeti. *Az ártalom kívülről jut a sebbe.*

Tisztelt hallgatóim bizonyára nem mindnyájan tudják, hogy a sebeknek ártalmas hatalmas ellenség, élő, szaporodásra képes méreg az úgynevezett mikroorganizmusok, élősdi csirák. Parányi, óriási nagyítás mellett is csak vékony fonalaknak vagy pontoknak látszó veszedelmes gombafaj ez, a mely, ha valahová befészkeli magát, rövid idő alatt milliárdokra elszaporodik, megrontja a sebet, okozza a seblázat és esetleg a halálosan végződő vérmérge-

zést. A friss sebben ilyen élősdiek nincsenek, ezek csakis kívülről jutnak be. És milyen közelről fenyegeti ezen veszély minden sebet? A sebfertőzést okozó élősdi csirák óriási számban jelen vannak környezetünkben mindenütt, a hol tisztátlanság talajt nyujt megtelepedésükre.

Nekünk orvosoknak gyakran áll minden szál hajunk az ég felé, ha látjuk, hogy a tudatlan közönség a helyett, hogy tőle telhetőleg védekeznék a hatalmas ellenség ellen, minden lehetőt megtesz, hogy sebébe juttassa. Friss sebre kaparnak piszkos vakolatot, hamut, földet szórnak rá, rátesznek poros lapulevelet, avas nyúlhájat, mossák a sebet papsajt teában és ki tudná megmondani, mi mindenféle lében. Ha ennek daczára gyógyul a seb, az orvos, a ki az ilyen veszedelmes badarságok ellen szót emel, szamár. Persze, mert a ki ezen a réven elpusztul, az meghalt «halálos betegségben», eltemetik, elfelejtik, a ki megmarad, mindenfelé dicsekszik sebkezelési tudományával. Nem is kell sokat ártani a sebnek és mégis gyakran kész a veszedelem. A sok közül ime egy példa: Valaki a kertben megbotlik séta közben, jelentéktelenül megszúrja a földön a kezét és sebét nem tisztítja jól meg. A seb rövidesen gyógyul, az illető már nem is gondol arra a kis sérülésre, a mikor néhány nap mulva a kerti földből a sebbe jutott fertőző csirák időközben elszaporodván, elárasztják a testet. A sérült azt veszi észre, hogy száját nem tudja jól nyitni, éjjel mintha lidércz ült volna mellére. Reggel görcs fogja meg kezeit, lábait, húsa deszkakeménynyé lesz. A görcs tovaterjed, a szerencsétlent úgy meggörbíti, hogy csak feje bubja és sarkai érintik az ágyat, átterjed a mellre, a beteg fuldoklik, majd magához tér, és teljes öntudat mellett ujra előlről kezdődnek a rettenetes kínok, míg a halál megszabadítja tőlük. A képben a legsötétebb az, hogy mindennek elejét lehetett volna venni.

A ki ezeket hallván, méltó érdeklődéssel kérdi, van-e hát mód, *a hogyan a sebeket meg tudjuk védeni a fertőzéstől?*: egész határozottsággal válaszolhatom, igen, a *tisztaság* által.

Mikor az orvosi világ reájött arra, hogy a sebeket a beléjük jutott fertőzés rontja meg, abban állapodott meg, hogy a sebeket

minden esetre fertőtleníteni kell. Idők folyamán kiderült, hogy ebbe az okoskodásba hiba csúszott be. Olyan fertőző oldatot, a minőt a seb megtűr, elbírnak a fertőző csirák is, erősebb oldat megmérgezi a sebet, sőt az egész szervezetet. Igyekezetünknek oda kell irányulni, hogy a sebbe egyáltalán ne jussanak be fertőző csirák. E czélból sokféle eljárás volt és van divatban, de mindegyiknek a magva a gondos tisztaság. Nem is nagyon régen, mikor még nem ismerték az exact tisztaság fontosságát a sebkezelésben, egy ujj amputálása veszélyes műtét volt, a sebész soha sem tudhatta, nem lép-e fel utána sebláz, nem kap-e a beteg vérmérgezést. Ma akárhányszor megnyitjuk a hasat, kipakoljuk a beleket, emberfejnyi daganatot veszünk ki, a sebet összevarrjuk, a beteg 10—14 nap mulva felkel, egészséges, csupán alig észrevehető finom forradás jelzi a műtétet. A legapróbb részletekre terjedő gondos tisztaságra támaszkodva a sebészet ma már mathematikai pontossággal számít a műtét eredményére. Eszembe jut a következő eset: Mesterem, boldogult Kovács professzor vidéki földmívesnek műtétet ajánlott, a ki azt visszautasította, mondván «majd megsegít engem a jó Isten!» A mester erre így felelt: «Jegyezze meg magának barátom, hogy a jó Isten chirurgiával nem foglalkozik, csak belső bajokat gyógyít.» Első hallomásra megütődik az ember ezen az istentelennek és elbizakodottnak látszó kijelentésen. Pedig a hirneves sebésznek, a hogy utólag megmagyarázta a dolgot, igaza volt.

Az, a ki valakin műtét czéljából sebet ejt, kezében tartja a beteg sorsát és rosszul áll annak a betegnek dolga, a ki műtét után a jó Isten segítségére szorul. Az is, *a ki bár csak egy kis sebet beköt, azzal a tudattal tegye azt, hogy az ő kezén fordul meg a sebesültnek épsége, esetleg élete is.*

Tisztelt hallgatóimtól bocsánatot kérek, ha szakmám iránti szeretettől felmelegedve, talán kissé belemélyedtem a tárgyba; de nem is jól mondtam, mert emberszeretet az, a mi késztetett arra, hogy olyan helyen hangsulyozzam a sebekkel való bánás fontosságát, a hol ugyancsak az emberszeretet lelkesíti a szakma iránti szeretetre a kedélyeket. Különben a legfontosabbat az eddigiekben el is mondtam, a továbbiakat rövidebbre foghatom.

A másik veszély, a mi nyilt sebből eredhet, a vérzés, sokkal csekélyebb jelentőségü. Életveszélyes vérzés még háborúban sem gyakori. A vérkeringés lényegével minden művelt ember annyira tisztában van, hogy teljesen elegendő, ha megemlítem: hogy a viszerek általában felületesen fekszenek, az ütőerek mélyebben; hogy a hajszáledényekből eredő vérzés magától eláll; hogy a viszerek átmetszése is rendszerint nem veszélyes, mert ezekből lassabban folyik a vér és csak az üterek megsértése veszélyes, mert ezekből nagy erővel sugárban szökik ki, fecskendez a vér. A vérkeringési viszonyokra való tekintettel első segélynyujtásnál szabályként azt kell megjegyezni, hogy *sohasem szabad szoros kötést alkalmazni*, különösen nem szabad a vérző seb feletti helyet elszoritani, mert ez, a hogy laikusok csinálják, rendszerint csak fokozza a vérzést. Egyszerű bekötéssel rendszerint czélt érünk. Arra az esetre, — a mire tisztelt hallgatóimnak alig lesz valaha alkalmuk (de ne is legyen!) — hogy valamely sebzésből nagy erővel kiszökik a vér és kénytelen lennének segélyt nyujtani, leghelyesebb, ha tiszta kötözőszerből tömött gomolyt rögtönöznek és bátran és erélyesen rányomják a sebre és ott tartják addig, míg az orvosi segítség megérkezik. *Heves orrvérzésnél is* — gyermekeknél elég gyakran előfordul — legjobb nyomást gyakorolni a vérző felületre, a mit egyszerűen úgy eszközölhet maga a beteg, hogy egy vagy két ujjával szorosan odanyomja az orr külső falát az orrsövényhez. Mellesleg még azt is megemlítem, hogy *foghuzás* után néha fellépő erős vérzést is nyomással lehet legbiztosabban csillapitani, úgy hogy tiszta kötözőszerből kemény dugót készítünk, akkorát, mint a mekkora a kihúzott fog fészkébe illik, ide benyomjuk és az illetővel fogsorát összeharaptatjuk.

Vérző sebeknek edző, összehuzó szerekkel való érintése, milyen például az arnica, vagy vaschloriddal való leöntés, vagy ilyennel készült vattának a sebre tevése, *a lehető legnagyobb oktalanság*. Közönséges vérzés egyszerű bekötésre eláll, nagyobb vérzést az ilyen szerek el nem állítanak. E mellett az ilyen szerek összeégetik a sebet, lényegesen hátráltatják a gyógyulást, esetleg még messzebbmenő károkat is okoznak.

A vérzés csillapítása után a sérült rész nyugalmáról kell gondoskodni, nehogy a kötés elcsúszszék és ujra megeredjen a vérzés. *Egyidejüleg már a kötözésnél magasra helyezzük a vérző testrészt, a vér szabad keringését gátló szoros ruházatot meglazítjuk.* Sérült ujjak nyugalmát úgy biztosítjuk, ha a szomszéd-ujjakat támasztékul hozzápólyázzuk, kéz, alkar nagyobb sebeinél a sérült rész alá vattával kipárnázott zsindelyt vagy szorultságból akár vattába csavart könyvtáblát teszünk és hozzápólyázzuk. Az alsó végtag sérüléseinél a sérültet már a kötözés ideje alatt lefektetjük, lába alá vánkost helyezünk. A test egyéb súlyos sérüléseinél is a nyugalom érdekében vízszintesen fektetjük a sebesültet. Ha a viszonyok a sebesültnek elszállítását kivánják, az elszállítás is ilyen elvek szemmeltartásával menjen végbe.

A vérzés további és végleges csillapításáról ismét a természet gondoskodik. A kellőképen bekötött és nyugalomba helyezett seb átmetszett ereiben megalszik a vér, majd «szervül» és ezáltal véglegesen eldugaszolja a vérzés forrásait.

Még egy hatalmas eszközzel rendelkezik a természet nagy vérzéseknél és ez az *ájulás.* Az ájulás lényege az agynak vérszegénysége. Az ájulás alatt a szívműködés a lehető legcsekélyebb, a vér áramlása majdnem szünetel, megszünik a vérzés. Ismerve az ájulás okát, tudjuk azt is, hogyan kell megszüntetni. Juttassunk vért az agyba. Ezt úgy érjük el legegyszerűbben, *ha az ájultat vízszintesen fektetjük,* lábait magasabbra emeljük, hogy minél több vér tóduljon az agyba. *A szabad légzést és vérkeringést akadályozó ruhákat* (különösen füzőt) *meglazítjuk.* Az arcz mosása eczetes vízzel, illatszerek szagoltatása egészen mellékes, a fődolog a vízszintes fektetés. A legtöbb ájult azért tér gyorsan magához, mert elesik és önkéntelenül vízszintes helyzetbe kerül. Csak azoknál, a kiket helytelenül, felültetnek, tart tovább az ájulás. Minden nagyobb vérvesztés után ajánlatos a sebesülttel rövid időközökben kevés cognacot, erős bort és vizet itatni, de egyszerre ne sokat, mert kihányja. Ezenkívül melegített takarókkal kell betakarni.

A vérzés helyes csillapítása gyermekeknél kétszeresen fontos, mert sokkal érzékenyebbek vérvesztés iránt. Öregbíti a veszélyt

azon körülmény, hogy hasonló nagyságú sebből nagyobb a vérzés, mint felnőttnél. A gyermek — mert sebe fáj — sír, a bekötésnek ellenszegül, erőlködik, mindezzel akadályozza a vérkeringést, ez pedig tudvalevőleg fokozza a vérzést. Ilyenkor céltudatos gyors eljárás vezet célhoz. Ha a seb kötéssel el van látva, szünik a fájdalom, a gyermek lecsillapodik, eláll a vérzés.

A seb fogalmát, a sebzésekből eredhető veszélyeket és az ezektől való védekezés lényegét előre bocsájtván, röviden összefoglaltam, mik a helyes *szabályok a sebek bekötözésénél:*

1. *Mielőtt valaki sebhez nyul, mossa meg bőségesen kezeit tiszta, lehetőleg meleg vízben szappannal, ügyelve arra, hogy a körmei alól is eltávolítson minden piszkot.*

2. *A seb környékének és a sebnek lemosása,* ott, a hol tiszta vízvezetéki szűrt víz van, *leghelyesebben a gyengén megeresztett vízvezetéki csap alatt történik.* A hol ilyen nincs, helyesebb palaczk vagy korsóból önteni enyhe sugárban a tiszta vizet a sebre, semmint, ha a sebzett testrészt mosdóedénybe öntött vízbe dugjuk. A sugárban ömlő víz elmossa a tisztátlanságot, a mosdóedényben a leázott piszok ujra bejut a sebbe. *Orvosszerekkel,* például carbololdattal, sublimattal *felesleges mosni a sebet,* mert ezek sem tisztítanak jobban, mint a víz. E mellett ezen szerek többé-kevésbbé marják a sebet, nem is lehet, nem is tanácsos háznál tartani őket, mert gyakran okoztak már tévedés folytán halálos mérgezést. Ilyen mérges szerek csak orvos kezébe valók.

3. Minden házban ajánlatos, minden tanitással foglalkozó intézetben *kötelesség készenlétben tartani tiszta kötőszereket,* kevés tiszta gazet és zsírtalanított úgynevezett Bruns-féle vattát és egy-két 5 m. hosszú, 4—6 cm. széles mullpólyát. Mindezek egyenként és együtt tisztán csomagolva por és piszoktól védett zárt helyen tartandók. Használatkor csak tisztára mosott kézzel és csak tiszta, használat előtt forró vízbe mártott ollóval szabad a kötözőszereket elaprózni.

Arra a rossz szokásra akarok még rámutatni, hogy sokan carbololdattal nedvesitik meg a kötést. A carbolnak az a tulajdonsága, hogy érzéstelenit és igy szünteti a fájdalmat. Sohasem lehet

azonban tudni, nem tesz-e ennél többet is. Akárhányszor ugyanis felszivódik a bőrön át, a vér megalszik az erekben. A nedves carbolos kötéssel bekötött ujj például eleinte fájdalmatlan, majd érzéketlen és hűvös lesz, 24 óra alatt már feketedni kezd, nemsokára mumiaszerűen kiszárad és tövén menthetlenül leesik. Nem is oly ritka az ilyen carbol okozta ujj elhalás. Magam igaz 12 év alatt vagy 30 esetet láttam. Élénken emlékemben maradt az első eset. Gyáros 16 éves fia gépnél megsérült. A gép lemetszette jobb hüvelyk ujja második perczét, mutató ujján mélyebb, középső ujján felületes sebet ejtett. Rendes viszonyok között két hét mulva ujra munkaképes lett volna. Bekötés után sebei fájtak. Gyógyszertárból hozott carbolvízzel megnedvesítették a kötést, mire a fájdalom megszünt. Mikor másnap rendelésemre jött, már feketedni kezdett a mutató és közép ujj; nyomorék lett belőle. *Óva intek mindenkit a nedves carbolos kötéstől!*

Ha a vérzést csillapítottuk, a sebet tisztán bekötöttük és nyugalmáról gondoskodtunk: a seb gyógyulásának minden feltételét megadtuk. Az ilyen sebzés azután rendszerint ép úgy gyógyul, mint a bőr alatti sebzés.

Ugyanilyen elbánás alá esnek a maró lúgok vagy erős savak által okozott *edzési* és *ételési* sebek. *Égési sebek* eredetüknél fogva abban különböznek a metszett, vágott, szúrt sebektől, hogy bár sekélyek, de mivel épen a külső behatásokkal szemben védelmül hivatott bőr lett megrongálva, nagy sebfelület van kitéve a külső behatásoknak, ezért igen fájdalmasak. A szabadon fekvő idegvégeket a száraz kötés is izgatja, úgy hogy égési sebeknél kivételképen helyesebb, ha a sebre teendő gazet előbb tiszta táblaolajba mártjuk.

Az emberi testbe került tárgyak, például faszálka, szeg, irótoll, horgoló tű stb. mindenesetre eltávolítandók még akkor is, ha jelenlétük egyelőre nem fájdalmas. Soha sem lehet tudni, nem vitt-e be magával az idegen test fertőző csirákat és ez komoly bajra adhat okot. Ha a szálka vagy egyéb hegyes tárgy könnyen eltávolítható, kiki el fogja távolítani és a sebet az említett módon megtisztítani és kimosni, ha az eltávolítás csak erőszakosan menne, jobb a dolgot orvosra bízni.

Mérgezett sebeknél, minő a veszett állat harapása, kigyómarás, az egyedüli biztos szer a sebnek rögtönös kiszopása. Ha a sérült maga hozzáfér, ő maga szopja ki körülbelül 10 perczig, ha nem fér hozzá, valaki más, a ki erre vállalkozik. Olyan, a kinek ajka repedezett, nyelve sebes, erre a szerepre ne vállalkozzék, mert saját magát megmérgezheti. A kiszopás előtt a seb érdekében, a kiszopás után annak érdekében, a ki a mérgezett sebet kiszopta, a szájat tiszta vízzel alaposan ki kell öblögetni. Minden más mód a mérgezés megakadályozására czéltalan. A méreg néhány percz alatt a véráramba jut. Az ilyenkor alkalmaztatni szokott tüzes vas, maró lúg vagy erős sav, pokolkő stb. nincs kezünk ügyében, de ha véletlenül ott volna is, nem hat oly mélyen, mint a kiszopás és minden esetre sokkal több fájdalmat okoz.

Kiszopást ajánlok oly esetben is, ha gyermek tintás tollal, vagy valaki rozsdás szeggel, tűvel, egyáltalában *akármivel, a minek tisztaságához szó férhet, szúrta meg magát.* Ártatlannak látszó szúrt sebek tapasztalás szerint gyakran válnak végzetessé.

Rovarcsipésnél is ez a mód a legmegbízhatóbb. Darázs, vagy méhcsipésnél a fulánk előbb eltávolítandó. Valamennyi gyanus szúrt sebnél kiszopás után tapasztalásom szerint tiszta spirituszszal megnedvesített kötőszer (gaze vagy vatta) legjobban csillapítja a fájdalmat és megakadályozza a gyuladás keletkezését.

Tisztelt hallgatóság! Ha előadásomat figyelemmel kisérték — a miért fogadják köszönetemet — úgy megismerkedtek a sebesüléseknél felmerülő teendők sarkalatos elveivel. Ezeknek segélyével minden esetben jól tudnak eligazodni. Részemről igen fontosnak tartom ezen elvek ismeretét, ha nem is annyira a fővárosban, bár itt sem lehet minden balesetnél a mentőegyesület segélyét vagy kórházak rendelését sürgősen igénybe venni, mint inkább a vidéken, például nyaralótelepeken, a hol néha órák eltelnek, míg a sebesült orvoshoz jut. Ezen fontos ismeretek terjesztését csak társadalmi úton lehet megoldani. Ebben a tanítói kar, ezen szakosztály és ennek közlönye is fontos szerepre volna hivatva. Midőn 10 év előtt alkalmam nyilt nap-nap után nagyszámú sebesülttel foglalkozni, sok, igen sok embert láttam épségében és egészségé-

ben megkárosodni azáltal, hogy az első segélynyujtás észszerűtlen volt. Összegyűjtöttem a főváros nagyobb gyáraiból, malmaiból és telepeiről egy-egy értelmesebb munkást és röviden megértettem velük, mit kell tenniök vagy inkább mit nem szabad tenniök balesetek alkalmával. Ezekből egy-egy «tekintély» lett társaik előtt és az eredmény az, hogy ma Budapest gyári munkásai átlag sokkal többet tudnak e részben, mint a műveltebb közönség, a mely balesetek alkalmával a legfonákabb dolgokkal csinál kis bajból nagyot.

A közjó érdekében óhajtanám, hogy tisztelt hallgatóimat és a tisztelt szakosztályt a kérdés fontosságáról sikerült légyen meggyőznöm. Ha igen, úgy a kellő helyes ismeret gyorsan fog elterjedni a művelt közönség körében. Senkinek sincs olyan befolyása nagy körökre, mint a tanítónak és meggyőződésem, hogy az, a kinek hivatása mások elméjét, kedélyét és jellemét művelni, a reábizottaknak épségét és egészségét is szivén hordja. A legnagyobb tanítóról is azt mondja az irás (l. Máté evang. 4. fejez.): «És Jézus bejárá az egész galiläi tartományt, *tanítá* az ő iskoláikban, hirdeté az igét a jövendő országról *és gyógyítá* a népnek mindenféle nyavalyáját és kórságát.»

Budapest. *Dr. Lévai József.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Wlassics miniszter felgyógyulása nagy és őszinte örömet okozott országszerte. Nem csak a tanítók, tanítónők, kik benne legfőbb pártfogójukat, igazi jóakaró barátjukat látják, hanem közéletünk kitűnőségei, s politikai kormányzatunk vezérei egyaránt siettek örömüknek és szeretetüknek kifejezést adni ez alkalommal, mert Wlassics neve és munkabírása mindnyájunk előtt egyjelentőségű nemzeti kulturánk tervszerű fejlesztésével, egyjelentőségű a haladással, a felvirágzással. Három nagy küldöttség adott a miniszter előtt ezeknek az érzelmeknek a napokban egyértelműleg kifejezést: az «Országos középiskolai tanáregylet», a «Polg. iskolai tanítók és tanítónők orsz. egylete» és az «Eötvös-alap» egyesülete. A miniszternek az üdvözlő beszédekre adott válasza mindenik küldöttségben megerősítette azt a tudatot, hogy Wlassics miniszter a közoktatásügy finom részletkérdéseiről is tájékozva van, s nem csak érdeklődik a tanítói közvéleménynek az egyes kérdésekben felmerülő nyilvánulásai iránt, hanem a részletkérdések megoldásánál e vélemények figyelembe vételét óhajtja, s a tanítóság és a tanügy érdekeit valóban szivén viseli. Őszinte örömmel csatlakozunk jó kívánatainkkal az örvendezők seregéhez. Adjon az Isten Wlassics miniszternek erőt nemzeti kulturánk üdvös irányítására nagyszabású reformterveinek megvalósítására, nemes törekvéseinek sikeres keresztül vitelére.

*

Az orsz. nőképző-egyl. leánygimnáziumának tanulmányútja. Az iskolai tanulmányútak történetének lapjaira ragyogó színekkel lehet följegyeznünk azt a nagyszabású «kirándulást», melyet a nevezett iskola a husvéti szünidő alatt (april 5—10) Rómába tett. A kirándulás Beöthy Zsolt fővezetősége alatt állott, tulajdonképeni vezetője pedig Tóth Rezső tanár volt; résztvettek az utazásban: dr. Beke Manó, Beöthy Zsolt, Borauke Ilona, dr. Dittrich Vilmos, Krug Teréz, Petrányi Giza, Rózenberg Auguszta tanárok és felügyelők, dr. Schuschny Henrik, iskolaorvos. A tanulmányútra 18 növendék vállalkozott s mint kisérők csatlakoztak hozzájuk: Rudnay Józsefné, az orsz. nőképző-egylet alelnöke, Beke Manóné, Krajner Margit, Láng Margit és Draskovits Margit. A vezető-tanár előre gondosan elkészítette az utazás tervét s azt minden résztvevő kinyomatva indulás előtt megkapta, hogy előre megismerkedjék Róma tervrajzával, a főbb épületek alaprajzával és a megtekintendő nevezetességek s műtárgyak jegyzékével. A tanulmányútnak az idő az első napokban nem kedvezett ugyan, de az útitervet azért minden részleté-

ben végrehajtották s a résztvevők ismeretekben és magasztos érzésekben gazdagodva tértek haza.

*

A komáromi polg. leányiskola Budapesten. Szerényebb keretben mozgott, de az ifjú lánykákra nagyon tanulságos, örvendetes és bármely vidéki iskola által könnyen megvalósítható volt az a tanulmányi kirándulás, milyet a komáromi polgári leányiskola növendékei tettek igazgatójuk, Komjáthyné Márkus Gizela és tanítónőik vezetése mellett Budapestre. A kirándulás csak két napig tartott s a «Magyar tanítók turista egyesülete» pártfogása mellett folyt le. Az egyesület megbízásából ugyanis Hittig Lajos egyesületi titkár vezetgette a kis társaságot, kik az időt ugyancsak jól felhasználva Budapest nevezetesebb épületei, gyűjteményei közül valóban sokat megszemléltek. Az Orient szállodában aránylag olcsó és jó ellátásban részesültek, s így a sikerült kirándulás csekély költséggel volt keresztül vihető, jelentősége pedig különösen a nemzeti öntudat és honleányi érzés fejlesztése szempontjából megmérhetetlen.

*

Péterfy Sándor tanítványai elhatározták, hogy szeretett tanáruk 60-ik születésnapját megünneplik s nevére a Mária Dorothea Egyesületben alapítványt tesznek. Az ünneplés tárgyában szétküldendő felhívás a következőképen hangzik:

«Mélyen tisztelt Pályatársunk!

1901. évi aug. hó 3-án tölti be életének 60-ik évét *Péterfy Sándor*, a mi pedagogiai tanulmányaink lánglelkű bölcs vezetője, a magyar tanítóság atyja.

Mi, volt tanítványai, hálás érzelemmel emlékezünk vissza amaz élvezettel teljes órákra, midőn ifjú fogékony lélekkel vettük Mesterünk oktató, lelkesítő, intő szavát és hálás érzelem tölti el szivünket ma, midőn érett elmével itéljük meg tanításának nagy értékét. Ki-ki közülünk hasznát veszi ma a nevelve-tanítás munkájában ama lélektani igazságoknak és módszeres eljárásoknak, melyeknek magyarázatát vonzó módon közölte velünk s általuk képessé tette értelmünket az igaznak, kedélyünket a szépnek s erkölcsi érzékünket a jónak befogadására. A Mester a saját maga jó példájával, sokoldalú tudásával, bőséges tapasztalatával szoktatott minket emberszeretetre, türelemre és kivált hazánk szeretetére; megnyerő bánásmódjával pedig kedvessé tette életünk pályáját. Ha tehát a nevelve-tanítás terén munkánk ma sikeres, ha munkánkkal ma elismerést szereztünk, ha kötelességünknek megfelelni ma képesek vagyunk: necsak a magunk érdemének tudjuk be, neki köszönjük, a ki felismerte, felébresztette tehetségünket, kimüvelte azt, sőt életrevaló tanácsaival egyengette boldogulásunk útját. Különösen elévülhetetlenek érdemei a nemzeti nevelés missziójában, mert Péterfy Sándor hazaszeretettel nevelte belénk a magyar tanító, tanítónő, kisdedóvó és kisdedóvónő kötelességeit.

De tudjuk azt, hogy a Mester nemcsak tanítványai körében müvelte a szeretet munkáját, de mert szívébe zárta az egész magyar taní-

tóságot, számos jótékony intézkedésével örök hálára kötelezte azt és noha ma-holnap aggastyánkorba lép, szüntelen tanul, szüntelen oktat, szüntelen jót tesz a magyar tanítósággal.

Mélyen tisztelt Pályatársak! Mi, alulirottak, a kik tanítványai sorából valók vagyunk s képviseljük egy-egy tanintézetnek egy-egy tanfolyamát, bizalommal kérjük fel a Mester összes tanítványait arra, hogy egyesült erővel és minél számosabban mutassuk be az ünnepeltnek a jelzett évforduló alkalmával ragaszkodásunkat, hálánkat; még életében adjuk jelét elismerésünknek, köszönetünknek; hadd lássa a Mester, hogy megbecsüljük azt a szeretetet, melylyel minket elárasztott; érezze, hogy a viszontszeretet indít minket arra, hogy felkeressük őt.

A formát így gondoljuk: — Az ováczió idejéül választanók 1901. év márcz. 17-ikét, vasárnap délelőttöt, mint «Sándor» névünnepének előnapját; találkozásunk helye volna az orsz. kisdedóvó-egyesület képző intézete Budapest, VII. ker. Szegényházter 7. sz. a., a mely intézetben ez idő szerint lakik és tanít a Mester; ott felköszöntené őt egy volt tanítónő vagy óvónő tanítványa s felajánlaná a Mester nevét megörökítő alapítványt, volna alkalmi szavalat s az intézet növendékei adnák az ünnepség zenei részét; az ünneplést pedig a Mesterrel együtt élvezendő ebéd fejezné be.

A tervezett alapítvány pedig volna egy 4000 frtos (8000 koronás) és «Péterfy Sándor tanítványainak alapítványa» nevet viselő alapítvány átadva a Mária Dorothea egyesületnek ama kötelezettséggel, hogy viszontszolgálatul évi kamataiból elaggott, vagy munkára képtelenné vált, vagy elszegényedett, vagy magát eltartani nem bíró tanítónő vagy óvónő tanítványát a Mesternek (akár szerzett oklevelet, akár nem; akár működött, akár nem és tekintet nélkül korára, nemzetiségére, vallására) haláláig gondozza teljes ellátással az egyesület a «Tanítónők Otthoná»-ban Budapesten, VIII. Orczy-út 6. sz. a.

A Mária Dorothea egyesület oly czélból létesült 1885-ben, hogy a magyarországi tanítónők, kisdedóvónők, nevelőnők anyagi és szellemi érdekeit szolgálja; saját házzal bír a székesfőváros adományozta telken 40 berendezett lakószobával, a hol jelenleg 8 alapítványos benlakót ápolnak.

Alulirottak, noha tudjuk, hogy a magunk, valamint pályatársaink költsége megterhelt a mindenféle czélra szánt adakozások miatt, mind a mellett nagyon kérjük, ne riadjunk vissza a gyűjtés nehézségeitől, mert ha a Mesternek minden tanítványa anyagi tehetsége szerint áldoz ekként a szeretet oltárára, hamar egybegyűl az alapítvány és elvégre magunknak teszszük a jót, mert ki tudja, közülünk kit hogyan ér a sors csapása? Ne késsünk tehát szeretetünk adományával, küldjük be minél előbb amaz intézet igazgatóságához czímezve, a mely intézetben végeztük tanulmányainkat, a mely igazgatóságok készséggel vállalkoztak a beérkező adományok gyűjtésére. Ezek:

A) *Magy. kir. áll. «Erzsébet nőiskola» Andrássy-út 65. sz. a.* (ezelőtt áll. el. és polg. isk. tanítónőképző intézet).

B) *Orsz. kisdedóvó-egyesület képző intézete VII. Szegényházter 7. sz. a.*

C) *«Fröbel»-féle nőegyesület kisdedóvóképző intézet VI. Bajza-utcza 27. sz. a.* (ezelőtt Széchenyi-téren).

D) *Magy. kir. áll. orsz. mintarajztanoda és rajztanárképző intézet Andrássy-út 71. sz. a.*

Ne gondoljuk azonban, hogy az alapítvány élvezésére nem akad jogosan reflektáló Péterfy-tanítvány. Sokan vannak köztünk, a kik állás nélkül maradtak, a kiknek elhaltak a hozzátartozói, a kik megszenvedték a balsors csapásait. Ilyen társunknak óhajtunk segítséget nyújtani.

Alulirott rendező-bizottság ismételten kéri mélyen tisztelt Pályatársat, szíveskedjék anyagi tehetsége szerint minél előbb hozzájárulni Mesterünk nevét dicsőítő alapítvány megteremtéséhez; kérjük egyben az óváczió idejére, helyére és módjára vonatkozó szíves tanácsát is közölni mellékelt póstautalványon (az egyesek czímére küldendő felhíváshoz póstautalványt csatolunk), hogy a rendező-bizottság minden pályatárs kívánságára tekintettel lehessen.

Mélyen tisztelt Pályatársunk beérkezett adományát alulirott rendező-bizottság rögtön nyugtatványozza, mint takarékpénztári betétet gyümölcsözteti, a gyűjtés lezárása után pedig minden adakozónak nyomtatott elszámolással szolgál a «Nemzeti Nőnevelés» és esetleg más folyóirat szerkesztőjének szivességéből, valamint a Mária Dorothea egyesület 1901. évi közgyűlésének meghivójában.

Kérelmünket szeretetükbe s jóindulatukba a legmelegebben ajánlva vagyunk hazafias üdvözlettel

Budapesten 1900. évi május hó 1-én.

Az «Erzsébet Nőiskola» (Polg. tanítónőképző) volt tanítványai nevében: Balogh Zsófia, Karsai Jolán, Katonáné Thuránszky Irén, Rosnerné Fleiszig Matild, Förstnerné Kasztner Janka, Radnainé Vámossy Ilona, Berta Ilona, Keül Sarolta, Lusztig Emma, Schiller Irma, Komáry Erzsébet, Korchmárosné Buzogány Mária, Janecz Erzsébet, Geöcze Sarolta, Polereczky Jolán, Pákh Berta, Thuránszky Mária, Győry Ilona, Krbekné Liber Etelka, Tocsek Helén, Schmidt Gizella, Kontné Földesi Klára, Carvin Piroska, Pischl Iduna, Jausz Jozefin, Barkáts Mária, Glücklich Vilma, Dornerné Zsiga Margit, Lengyel Ilona, Valkovszky Viktoria, Szedőné Weisz Rózsi, Némethné Földes Iza.

Az Országos Kisdedóvó-egylet tanítványai nevében: Nagyné Trojján Mária, Ferenczy Izabella.

A Központi Frőbel óvónőképző tanítványai nevében: Peres Sándor, Preszmeyer Emilia, Kirchnerné Petrásevics Mária, Kozmáné Wellisch Berta, Klein Szeréna, Flóris Irma, Jencs Zelma.

Az orsz. Rajztanár-képző intézet tanítványai nevében: Nagy Jolán, Ormai Jenő, Watzke Rezső.

A felhívást az alulirott rendezők szétküldik Péterfy Sándor tanítványai közül mindazoknak, kiknek lakásczímét határozottan ismerik. Fájdalom sok van mindenik föntírt intézet tanítványai között ismeretlen tartózkodású. A rendező bizottság felkéri tehát a volt tanítványok közül mindazokat, kik a föntebbi ok miatt felhívást nem kapnak, a felhívást azonban a «Nemzeti Nőnevelés»-ben olvassák, hogy lakásuk szíves bejelentése, vagy adományaik megküldése által a rendező bizottsággal érintkezésbe lépni szíveskedjenek. Azzal a kéréssel fordul továbbá a rendező bizottság a «Nőnevelés» olvasóihoz és általa a fentemlített intézetek növendékeihez, szíveskedjenek a bizottság előtt ismeretlen tartózkodású volt növendéktársaik *jelen időre* vonatkozó *pontos lakás-*

czímet (helység, utcza, kapuszám, az intézetet, a hol működnek, a férjeseknél a férj család- és keresztnevét) a rendező bizottság alábbnevezett tagjaival akárcsak nyilt levelező lapon is közölni.

Az ismeretlen tartózkodású volt növendék névsora a következő:

A) **Elemi- és polg. isk. tanítónőképző intézet Andrássy-út 65. (Erzsébet Nőiskola).** Ez intézet növendékeinek lakczímét *Komáry Erzsébet* VII., Rózsa-utcza 36. sz. nevére kérjük küldeni).

a) *Elemi isk. tanítónőképző intézet.*

1875—1877. évi tanfolyam. Abrudány Szilárd, Ausch Lujza, Arany Johanna, Büchler Zelma, Fejér Emma, Fleiszig Róza, Fábián Ilona, Filó Róza, Gilibert Róza, Haselmeyer Irma, Horváth Erzsébet, Horváth Róza, Hoffmann Gizella, Kóssa Ilona, Kálmán Julia, Mikkel Izabella, Müller Teréz, Mezei Erzsébet, Mentzel Róza, Pfefferkorn Malvin, Pesti Hajnalka, Rajner Etelka, Szenes Amália, Spránitz Mária, Szalay Jolán, Stolcz Irma, Schwarz Ida, Weiner Váradi Szidónia, Mednyánszky Filoméla, Pollák Francziska, Stern Ilona, Heimann Anna, Berger Hermina, Pollák Emma.

1876—1878. évi tanfolyam. Barcs Ilona, Böhm Emanuella, özv. Csirák Gyuláné, Csuránvi Fánni, Fasching Erzsébet, Fluck Aranka, Fröhlich Ilona, Groszmann Gizella, Hegedűs Borbála, Iszer Friderika, br. Ilten Klementina, Kircz Anna, Kozma Mária, Micsinay Gizella, Rausch Irma, Repeczky Aranka, Schön Ilona, Schütz Julia, Steckelhuber Fánni, Weisz Laura, Vajda Erzsébet, Wehovszky Aurélia, Weisz Vilma, Vidor Fánni, Back Etelka, Schulhof Katicza.

1877—1879. évi tanfolyam. Ambrus Vilma, Berger Mária, Fábián Mari, Friedmann Regina, Handel Sarolta, Jerney Zsenni, Kaiser Józsa, Kőnig Irma, Kicska Emilia, Köhler Gizella, Nickel Irma, Püspöky Mária, Rosz Anna, Reisinger Radnai Sarolta, Steinbach Erzsébet, Simonyi Szerafin, Ulbrich Anna, Vízkeleti Irén, Baumgarten Janka, Pollák Irén, Weisz Aranka.

1878—1880. évi tanfolyam. Bauer Irma, Berger Paula, Blesz Irma, Grosz Irma, Hájcsi Anna, Hanthó Ilona, Holländer Amália, Huszka Hermin, Keleti Anna, Kapocsy Amália, Löwenstein Frida, Lukács Izabella, Magyar Laura, Óry Erzsébet, Pállosy Mari, Rohnyák Róza, Schröder Ilona, Schlichta Amália, Tury Anna, Tóth Klementina, Vargha Ilona, Zimmermann Etel, Weinfeld Paula.

1879—1881. évi tanfolyam. Devecska Mária, Dursza Daniczа, Farnady Irma, Frankl Katalin, Frentiu Lukréczia, Glatz Regina, Gaál Mari, Gloós Gizella, Józsa Klára, Körmendy Ilona, Márkos Vilma, Meskó Gizella, Novák Etelka, Pottyondy Irma, Raschovszky Hermin, Stern Sarolta, Steiner Hermin, Szontágh Irma.

1880. évi tanfolyam. Hoffmann Gizella, Néher Vilma, Palásty Mária, Schillinger Berta, Szvoboda Ilona, Weinem Ilona.

b) *Polg. isk. tanítónőképző intézet.*

1877. évi tanfolyam. Dullien Károlyné, Jakab Julia, Kazal Aranka, Simonyi Gizella, Simonyi Mária.

1877—1878. évi tanfolyam. Kun Anna, Molnár Jolán, Pupos Erzsébet, Rohacsek Anna, Schütz Eugénia, Szűcs Julia, Schwarcz Erzsébet, Altstädter Janka, Csepreghy Berta, Näher Paula.

1878—1879. évi tanfolyam. Medvés Lujza, Freund Karolin, Giusti

Antónia, Karvaly Jolán, Hanák Erzsébet, Stern Ilona, Gergely Ilona, Ácz Eleonóra, Czettler Vilma, Eisler Teréz, Engelné Hecht Józsa, Neupauer Matild, Schön Róza.

1879—1880. évi tanfolyam. Gáspárdy Malvin, Hegedűs Ilona. Kovách Kornélia, Boór Jolán, Ebner Vilma.

1880—1882. évi tanfolyam. Szarukán Ida, Bay Anna, Szarukán Irén.

1881—1883. évi tanfolyam. Fodor Bella, Süssek Gizella, Hajcsy Anna, Petrák Anna.

1882—1884. évi tanfolyam. Sulyok Gizella, Schüler Mária.

1883—1885. évi tanfolyam. Benőcs Jozefa, Brief Karolin, Égeny Jolán, Unger Irén, Bartal Sarolta.

1884—1886. évi tanfolyam. Markovszky Anua, Urbán Hermin, Subert Hermin, Ludig Fánni, Turcsányi Ottilia, Weisz Etel.

1885—1887. évi tanfolyam. Beck Irén, Króh Vilma.

1886—1888. évi tanfolyam. Heitler Laura, Mőller Istvánka, Szabó Erzsébet, Unger Izabella, Griesbach Gábriella.

1888—1890. évi tanfolyam. Schneider Anna, Svastics Janka.

1889—1891. évi tanfolyam. Jancsó Mária, Retezár Irén.

1890—1892. évi tanfolyam. Gál Ilona, Fodor Etel, Sznistsák Margit, Vidovits Gizella.

1891—1893. évi tanfolyam. Csapó Margit, Barsy Anna, Doucha Szidónia, Szerényi Anna.

1892—1893. évi tanfolyam. Asztalos Irén, Baranyay Gizella, Durum Ivánka, Kász Malvin, Schmeller Ilona, Szlafkovszky Bella, Neszmélyi Janka.

1893. évi tanfolyam. Fábián Márta, Gyengő Mária, Illyés Gizella, Mősel Gizella, Székely Margit, Udvardy Margit, Ecker Róza, Farkas Olga, Greszler Ilona, Krősz Gizella, Soós Amália.

B) **A közp. Frőbel-féle kisdedóvó képző intézet Bajza-utcza 27. sz. a.** volt növendékei lakczímét *Preszmayer Emilia* nevére (Bajza-utcza 27.) kérjük küldeni.

1880. év őszétől 1894. év tavaszáig. Bernfeld Anna, Nagel Zsófia, Pollák Gizella, Auer Zsófia, Reiner Regina, Schreiner Hermina, Weisz Janka, Viktor Anna, Mažik Ágosta, Riedl Irma, Váradi Henrika, Rosenfeld Lujza, Fischer Ida, Schlesinger Lujza, Strauber Sarolta, Rothberger Paula, Rosenzweig Teréz, Strasser Laura, Weiss Eugénia, Hacker Boriska, Nerolda Mária, Titz Józsa, Zelenka Emerenczia, Dávid Anna, Deutsch Sári, Kohányiné Adél, Biedl Laura, Braun Ilona, Kékessy Emma, Ligeti Irén, Turcsányiné Lujza, Müller Eleonóra, Rehberger, Uhrincsó Ernesztin, Baumgarten Ernesztin, Grosz Etel, Neuszel Ilka, Prohászka Adél.

*

A Mária Dorothea-egyesület XV. rendes évi közgyűlését április hó 22-én tartotta Csáky Albinné grófnő elnöklése alatt. A szép számmal egybegyűlt tagok örömmel vették tudomásul, hogy a Tanítónők Otthonának belső felszerelése is folyamatban van s a benlakók száma megkétszereződött. Június hó végével a Tanítónők Otthonának igazga-

tója özv. Hlatky Jánosné megvált állásától s a választmány özv. Mórász Gézánét választotta meg utódául. Uj alapítványosok Lauffer Sarolta és Hosszú Fáni. Az Otthon benlakói közül elhalt Szepessy Magdolna, a segélyesek közül Mezriczky Teréz. Az építkezésre még körülbelül 6000 forinttal tartozunk, de a fedezet meg van rá s még ebben az évben letörlesztjük. Megkezdtük az alapítványok és alapok tőketörlesztését s kamatok fejében is jelentékeny összeget fektettünk be. Vidéki köreink közül a győrvidéki működött legsikeresebben, a másik háromnak sok küzdelme akadt. A budapesti tanítónői szakosztály fontos kérdésekkel foglalkozott s az elhelyező iroda is elkövetett minden lehetőt a kitűzött czél érdekében.

A tanítónői szakosztály indítványára a közgyűlés nagy lelkesedéssel választotta meg Péterffy Sándort örökös tiszteleti tagjává az egyesületnek. György Aladár a tagokat szólította fel, hogy az egyesület felvirágoztatása érdekében minél nagyobb buzgalmat fejtsenek ki.

*

A Mária Dorothea egyesület fürdőkedvezményei; a folyó évre tanulással és neveléssel foglalkozó tagjai részére a M. D. E. a következő fürdőkben eszközölt ki engedményeket:

1. Tátra-Lomniczon (Szepes-m.) a fürdők árából 50% engedély.
2. Császárfürdőben (Bpest) több tag kap az egész éven át 12 drb. ingyen fürdőjegyet.
3. Herkulesfürdőben (Krassó-Szörény-m.) két tag kaphat az egész idényben egy két személyes szobát és gyógykezelést ingyen, zene- és fürdődíj elengedését.
4. Ránkherlányban (Abauj-Torna-m.) az egész idényben két tag kaphat ingyen szobát és gyógykezelést, zene- és fürdődíj elengedését.
5. Czemétén (Eperjes mellett) több tag kaphat az egész idényben ingyen szobát az egyesület üdülőházában; fürdőnél 20%, gyógydíjnál 50% engedményt.
6. Zálnokon több tagnak 20% kedvezmény az egész fürdőidény alatt.
7. Lukácsfürdőben (Bpest) két tag kap 30 drb, ingyen fürdőjegyet.
8. Balfon a főidényben 4 tag kap két 2 személyes szobát és fürdőket 50% kedvezménynyel.
9. Siófokon (Fehér-m.) egy tag kap ingyen fürdőket, gyógy- és zenedíj felmentést, julius és augusztus hónapokban pedig a szobaáraknál 50% engedményt.
10. Buziáson az előidényben a fürdőknél és lakásnál 25% engedmény.
11. Keszthely. Hévízen két tanítónő kap 3—3 hétre teljes fürdődíj és gyógydíjmentességet.
12. Stoószon két tag kap fürdő- és gyógydíjmentességet.
13. Csízen az elő- és utóidényben a legmesszebb menő kedvezmények.
14. Iglófüreden több tag kap az elő- és utóidényben a szobák és ágynemű árából 15%, gyógy- és zenedíjból 50% kedvezményt: a főidényben a szobák és ágynemű árából 10%, gyógy- és zenedíjból 50% engedményt.

15. Pöstyénben az egész idény alatt 4 tag kap a «Tisztviselő-Lak»-ban elhelyezést, azonkívül a kád- és medencze fürdőknél 25% engedményt.

16. Parádon az egész idény alatt egy tagnak ingyen fürdők, a lakás, gyógy- és zenedíjnál 50% engedmény.

A bélyegtelen kérvényeket az egyesület elnökségéhez czímezve kérjük mielőbb a hivatalos helyiségbe, VIII. ker. Orczy-út 6. szám alá küldeni.

★

A hazai ipar támogatása érdekében Szuppán Vilmos ministeri biztos a következő leiratot intézte a felügyelete alatt álló állami felsőbb leányiskolákhoz: «Az állami felsőbb leányiskolák és a kapcsolatos internátusok számadásainak áttekintése, valamint látogatásaim alkalmával ismételten tapasztaltam, hogy az intézet szükségleteinek beszerzésénél nem fordittatik mindig kellő gond arra, hogy azok első sorban hazai termékek legyenek, — sőt több esetben megállapítottam, hogy a beszerzett czikkeket külföldi gyárakból szerezték, noha hasonló minőségben és árban hazai gyártmányokat is kaphattak volna.

Nemcsak a hazai ipar pártolása ügyében kiadott rendeletekből (v. ö. Morlin-Szuppan, Népoktatásügy II. köt. 820. és következő lapjait), hanem hazaszeretetünkből folyó kötelességünk, hogy kivetkőzzünk e részben tanusított és megszokott közönyösségünkből és minden rendelkezésünkre álló eszközt felhasználva a hazai ipar pártolására irányuló mozgalmat támogassuk és intentiója szerint cselekedjünk.

Az állami felsőbb leányiskolákra és a kapcsolatos internátusokra, illetőleg ezen intézetek vezetőire, tanáraira és tanítónőire ebben a tekintetben kettős feladat és kötelesség háramlik.

1. Első sorban szükséges, hogy az intézet mindennemű szükségletének beszerzésénél figyelemmel legyenek arra, hogy az lehetőleg hazai forrásból fedeztessék. Tehát ne vásároljanak külföldön gyártott papirost, irónt, tintát, borítékot, üveg- és porczellánneműt, konyhaedényt, szőnyeget, függönyt, vászonneműt, lisztet, czukrot, gyufát, gyertyát, petroleumot, lámpát, zongorát, stb. stb., — mert mindezt hazai gyárakban készítve ugyanoly minőségben és árban meg lehet kapni.

E végből az illető czikkeket vagy közvetlenül az illető hazai gyártól, vagy bizományosától szerezzék meg, vagy ha helyben lévő kereskedőtől vásárolnak, győződjenek meg arról, vajjon hazai gyártmányt árul-e az illető czég?

Ide csatolom az orsz. iparegyesület által «Hazai beszerzési források» czím alatt kiadott időszaki füzet legújabb számát, mely áttekinthető módon összeállítva mindennemű itthon termelt czikkek készítőinek czímét tartalmazza.

Azonkívül már korábban megküldettem a tek. igazgatóságnak a kis-garami vasedény zománczozó gyár árjegyzékeit, mely intézeteknek és állami alkalmazottaknak az árjegyzékekben feltüntetett gyártmányai után 18—24% árengedményt ad.

Végül megjegyzem, hogy a kereskedelemügyi minister úr legközelebb kimerítő gyáripari czímtárt fog kiadni és az intézetnek megküldeni, addig pedig hazai beszerzési források felől a m. kir. kereskedelmi muzeum minden érdeklődőnek készségesen díjtalanul nyújt útbaigazítást.

2. Szükséges biztosítani azt, hogy az intézet növendékei által vásárolt iskolai illetőleg intézeti szükségletek hazai forrásból kerüljenek. A tanulók iskolai szükségletei közül első sorban hazai forrásból fedezhetők az irónok, tollszárak, mindennemű papir és füzet, rajzdeszkák és vonalzók, a női kézimunkához szükséges anyag nagy része. A tanári testület mondja ki, hogy ezen czikkekből csak hazai gyártmányuakat szabad vásárolni, szükség esetén jelölje ki azt a kereskedőt, kinél ily hazai gyártmányú czikkek kaphatók s a ki ily hazai czikkek raktáron tartására vállalkozik, füzeteit hazai gyártmányú papirosból készítteti. Ez alkalommal azonban figyeljen s a tanulókat is figyelmeztesse arra, hogy nem mind hazai gyártmány az, a min magyar felirat van, mert a külföldi gyáros bármely kereskedőnek megteszi azt, hogy a neki eladott czikkre magyar jelzést nyomat. Még szélesebb azon czikkek köre, a melyeket az internátus növendékei hazai forrásból szerezhetnek, a menynyiben itt a hazai fonó- és szövő-, ruházati-, keztyű és vegyészeti ipar (szappan stb.) termékei is figyelembe veendők.

3. Végül fontos kötelessége úgy az iskolában, valamint az internátusban működő tanítóknak és nevelőknek, hogy minden kinálkozó alkalommal lelkére kössék a növendékeknek a hazai ipar pártolását, felköltsék érdeklődését az áruk hazai vagy külföldi származása iránt, reá irányítsák az ifjúság figyelmét a honi ipar jelentőségére s a honi ipar pártolásának úgy nemzeti, mint nemzetgazdasági szempontból szükséges voltára.

Meg kell magyarázni a növendékeknek, hogy 3 millió családot véve s mindeniknek ipari czikkbeli szükségletét évenként csupán 30 K.-ra téve, ezen czikkeknek hazai forrásokból való fedezésével évenkint 90 millió K.-t marasztunk még a hazában, ennyivel gyarapítván a nemzet vagyonát és kenyeret adván sok ezer munkásnak. Meg kell értetni velök, hogy minden fillérrel, melyet külföldi gyártmányú árúért kiadnak, megkárosítják saját nemzetüket és késleltetik a hazai ipar fejlődését. De meg kell jegyezni meg azt is, hogy a hazai czégektől való vásárlás még nem egyértelmű a hazai ipar támogatásával, s hogy ezért vásárlásnál határozottan hazai gyártmányt kivánjanak a kereskedőtől.

Felhivom a tekintetes igazgatóságot, hogy czélszerűen és tapintatosan megválasztott módon, de a lényeget illetőleg sikert biztosító erélylyel és kitartással intézkedjék hatáskörében az iránt, hogy a fentebbiek intézetében érvényesüljenek. Budapest, 1900. évi márczius 30-án. *Szappan Vilmos* kir. tan., ministeri biztos.

*

† **Losonczy Farkas Jenő dr.**, a Nemzeti Nőnevelés kitünő munkatársa április hó elsején hosszú szenvedés után Budapesten elhunyt. A fiatal, alig 35 éves orvostudor, mint közegészségügyi felügyelő külföldön több tanulmányutat tett s a közegészség, közgazdaság és általában a társadalmi tudományok kutatásával és mivelésével már eddig szép nevet vívott ki magának. Halála azért nemcsak szülőit és testvéreit ejti mély gyászba, nagy veszteség ez a magyar tudományos irodalomra is; mert alapos tanulmányai és eddig megjelent művei után joggal várhattunk a társadalmi tudományok terén tőle még sok értékeset. A «Nemzeti Nőnevelés» olvasói mindig szivesen olvasták becses dolgozatait, melyekkel

folyóiratunkat kitüntette, s a szerkesztőséggel együtt bizonyára kegyelettel őrzik a munkás és nemes törekvésű fiatal tudós emlékét.

A szerkesztő üzenetei.

L. H. úrhölgynek, Szentgericzе. Igen örülünk, hogy annyira szereti és oly türelmetlenül várja folyóiratunkat. De anyagi akadályokba ütközik a *korábbi* expediálás. Ha jó barátaink terjeszteni igyekeznének a folyóiratot, a bajon csakhamar segítve lenne. Erre bizalommal kérjük kegyedet is.

Kőváry Lászlóné úrnőnek és *Többeknek. A Mária Dorothea Egyesület* tagdíja évi 2 frt.

Az egyesület az elaggott vagy munkaképtelen tanítónők és az átutazó tagok ellátására létesítette a Tanítónők Otthonát.

A Tanítónők Otthona VIII., Orczy-út 6. sz. alatt van. Az Otthonra felügyelő-bizottság elnöke *Herich Károlyné* egyesületi alelnök, lakik: IV., Mária Valéria-u. 5. sz. a. Az Otthon igazgatónője Mórász Gézáné.

A Tanítónők Otthonának vannak egész és félalapítványos benlakói, egész fizetők és kedvezményes ellátásban részesülők. A teljes fizető állandó benlakók havi 35, illetve a nagy szobákban 45 frtért kapnak teljes ellátást. Ideiglenes és átutazó lakók mindenkor kapnak ellátást az Otthonban, a közös nagy teremben 2 korona, két személyes szobában 2 korona 40 fillér és külön szobában 3 korona napi árért. Az Otthon vendégszeretetét csakis tanítónői pályán működő egyesületi tagok vehetik igénybe.

Az Otthonnak van tágas közös ebédlője, mellette társalgója, két zongora használatával; hirlapok és folyóiratok is rendelkezésére állnak a benlakóknak. Az épületet árnyékos kert veszi körül.

Az Otthon épületében van elhelyezve az egyesület nevelőnő közvetítő irodája is, hol a nem tagokat az évi fizetés egy százaléka és egy korona levelezési díj mellett, a rendes tagokat pedig csupán a levelezési díj lefizetése mellett ajánlják állásokra. Az irodában hivatalos óra van mindennap d. e. 10—1-ig és hétfőn, szerdán, pénteken d. u. 3—5-ig. Ugyancsak ide lehet benyújtani a kérvényeket fürdőkedvezményekért, segélyért.

A Tanítónők Otthona könyvtárában már 1785 munka van összegyűjtve, több mint ezer szépirodalmi van közte.

A folyó év őszétől kezdve a Tanítónők Otthonában minden szerdán d. u. 5 órától este félnyolczig barátságos összejöveteleket tartanak, hol a tanítónő tagok eszmecserét folytatnak s az Otthon és egyesület érdekében kifejtendő tevékenységre az Otthon áldásos munkásságának közvetlen szemléletéből erőt merítenek.

IRODALOM.

KÖLTÉSZETTAN és OLVASÓKÖNYV a polgári és felsőbb leányiskolák IV. oszt. számára. Szerkesztette: *Deme Károly*. Budapest, 1899. *Lampel Róbert* könyvkereskedésének kiadása. Ára fűzve 1 frt 20 kr. Kötve 1 frt 40 kr.

Deme Károly a legjelesebb tankönyviróink közé tartozik, a kinek neve országosan ismeretes. Évek sora óta írja, készíti nyelvtanait és olvasókönyveit. Legfőbb ambitióját képezi, mikor tankönyvet készít, hogy e téren is a köznevelés szent ügyének szolgálatot tegyen.

Minden tankönyvét páratlan gonddal és szeretettel iparkodik megírni s főleg ennek a nemes és önzetlen törekvésének köszönheti első sorban ama dicséretes eredményeket, a melyeket a tankönyvirodalom mezején elérnie sikerült.

Ambitiójának kedvencz tárgyát a magyarnyelvi művek képezik, a melyek Demét mint a gyakorlat kiváló emberét és hivatott szakirót állítják elénkbe.

A most megjelent legújabb tankönyve: «Költészettan és olvasókönyv» teljes mértékben igazolja a fent kifejezett véleményemet. Deme ezen jeles munkájával betetőzte a polgári leányiskolák számára előirt magyarnyelvi tananyagot.

Könyve igen szerencsés csoportosítással több részre van felosztva.

Bevezető részében Mikszáth «Talpig ember» cz. szép elbeszélése alapján: a tartalom, czél, alapeszme, külső alak, szép, rút, naiv, festőiség, plasztikaiság, kellem, tragikum, komikum, humor, irónia stb. fogalmak igen találóan és talpraesetten vannak kifejtve. Ennél alkalmasabb olvasmányt aligha talált volna a szerző a szép stylus egyes kellékeinek szemléltetésére.

A bevezető rész után igen ügyesen, egy pár könnyü és rövid mondatban megmagyarázza a lirai, epikai és a drámai költészet fogalmát. Magyarázatait megfelelő szemelvények alapján eszközli. E czélból nagyon okosan felvette Tompának «Télen-nyáron» cz. népdalát; Berzsenyinek «A közelítő tél» cz. ódáját; Aranynak «A fülemile» cz. költői elbeszélését és végül Kisfaludy Károlynak «Mátyás diák» cz. vígjátékát. Majd áttér a szerző a prosodia magyarázására. Itt legtöbb időt az időmértékes verselésnek szentel; míg ellenben a hangsúlyos verselésnél a tanultak felújítását jól összeállított ismétlő kérdések által eszközli.

Ezek után a poetikai résznek a tárgyalása következik, még pedig külön-külön a lirai, továbbá az epikai és végül a drámai költészet.

A poetikai részben a tárgyalást a dal fogalmával kezdi. A lirai költészet czím alatt felvett költői műfajok igen finom érzékkel vannak megválogatva. Igen helyesen járt el a szerző, hogy a műfajok szemléltetésére nézve mentől több példát vett fel. A műfajok tárgyalása kapcsán a költők életrajzát adja. Az életrajzok könnyű, vonzó és választékos nyelvezetben vannak megírva.

Pompás gondolat volt Demétől, hogy az egyes költők életét és azok költészetét terjedelmesebb olvasmányokban is bemutatja, mint: «Petőfi költészetének jellemzése» Riedl Frigyestől; «Tompa Mihályról» Lévay Józseftől; «A magyar hazafias lira története» Gyulai Páltól.

Az epikai költészet czímén felvett műfajok szintén kitünően vannak megválogatva. Itt is minden egyes műfaj szemléltetésére elegendő mintaolvasmányt találunk. A műfajok fogalmát e részben is megfelelő szemelvények alapján fejti ki a szerző, és pedig világos, érthető és vonzó modorban. Az egyes nagyobb műfajok, mint az eposz, ballada stb. hosszabb terjedelmű olvasmányok alapján is bevannak mutatva, mint Beöthynek «Zalán futása»; Gyulainak «Arany János balladáiról» stb. De helyes módszerrel tárgyalja a szerző a regényt is, melyhez a szükséges szemelvényeket finom pædagogiai tapintattal válogatta meg. A regény fogalmát «Az új földesúr» és «Abafi» regénykivonatok alapján fejti ki. Jókai regényeinek jellemzését pedig hosszabb közlemény fonalán ismerteti.

A fejezet végén a leiró költészet van tárgyalva. Az elméleti rész megfelelő mintaolvasmányok nyomán van kifejtve, ügyesen megmagyarázva.

A könyv befejező része a drámai költészetet van tárgyalja. Olvasmányokúl: «Coriolanus» és egy részlet «Az ember tragédiája»-ból vannak felvéve. «Az ember tragédiája»-nak a tartalmát Beöthy nyomán adja. Míg «A drámai művek fajai», «A drámai művek sajátságai, szerkezete, formája», «A dráma fejlődése, kiválóbb mívelői» czímű fejezetekben röviden, világosan és szabatosan fejti ki a szükséges elméleti tudnivalókat. Végül könyvét «Költészetünk a jelenben» Kardos Albertnek szép és tartalmas közleménye zárja be. Jó gondolat volt Demétől az, hogy költészetünk legújabb koráról is megfelelő tájékozást nyújt a serdülő leányoknak.

Összefoglalva a könyvre vonatkozó ismertetésemet, véleményem az, hogy Deme «Költészettan és olvasókönyv» czimű művét kiváló gonddal, szeretettel, valamint helyes, találó módszertani kezeléssel készítette el. A könyv tartalmilag kifogástalan, szerkezetében a ministeri tantervnek megfelelően van összeállítva. Dicséretére szolgál Demének, hogy eljárásában úgy az anyag kiválasztásában, nemkülönben annak feldolgozásmódjában a növendékek tudását és értelmi fokát tartotta szeme előtt.

A könyvben levő költői és prózai szemelvények helyes érzékkel, biztos kézzel vannak megválogatva, melyek alapján fejti ki a szükséges elméleti ismereteket.

Ezek után én Deme károlynak ezt a jeles tankönyvét legmelegebben ajánlom a polgári és felsőbb leányiskolák t. kartársaim szives figyelmébe és jóindulatába. A könyv méltán megérdemli, hogy szélesebbkörű elterjedésben részesüljön.

Végül nem hagyhatom említés nélkül azt, hogy a könyv nyomása tiszta s kifogástalan; kiállítása csinos és izléses. A beemlézésre szolgáló részek úgyszólván mindenütt szép nagy betükkel vannak szedve. Ára fűzve 1 frt 20 kr., kötve 1 frt 40 kr., mi tekintve a könyv terjedelmes voltát — 208 oldal — s díszes kiállítását: jutányosnak mondható.

(Veszprém.) *Kászonyi Mihály.*